

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Lenka Maluchová

Postavení filosofie ve společnosti v 21. století

Olomouc 2018

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu a zdroje.

V Ostravě dne 10. dubna 2018

.....

podpis

Ráda bych tímto poděkovala Doc. Mgr.Štefanu Chudému, Ph.D., za odbornou pomoc, kterou mi ochotně poskytoval během zpracování diplomové práce.

Obsah

ÚVOD	5
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1 ZÁKLADNÍ TRADICE FILOSOFIE	9
1.1 Filosofické poslání ve světě a lidské bytí	10
1.2 Antropologická paradigmaty výchovy	13
1.3 Osobnosti filosofie	16
2 VÝVOJ FILOSOFIE Z HLEDISKA HISTORIE	21
2.1 První počátky	21
2.2 Středověk	23
2.3 Novověká filosofie	25
2.4 Rozmach vědy a nových filosofických směrů	27
2.5 Postmoderní filosofie	31
3 SOUDOBÉ PROBLÉMY SPOLEČNOSTI	33
3.1 Kultura individualismu jako symptom současného světa	33
3.2 Výchova v dilematech	35
3.3 Problémy moderního „kyber-člověka“	38
II. PRAKTICKÁ ČÁST	43
4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	44
4.1 Organizace výzkumného šetření	44
4.2 Metoda výzkumu a zpracování získaných dat	44
4.3 Výzkumný soubor a jeho charakteristika	45
4.4 Výzkumný cíl šetření	45
4.5 Výzkumný problém	46
4.6 Výzkumné otázky a hypotézy	46
4.7 Výsledky dotazníkového šetření	46
4.7.1 Respondenti	47
5 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	67
ZÁVĚR	69
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	71
SEZNAM TABULEK	75
SEZNAM GRAFŮ	76
SEZNAM PŘÍLOH	77

ÚVOD

Pod slovem filosofie si lidé velice často představují něco, co je pěstováno na univerzitách filosofy, ale k čemu vlastně slouží je chápáno různě.

Někteří jedinci od ní očekávají neobyčejná sdělení a myšlenky, nebo ji naopak lhostejně opomíjejí, až pohrdají se zakořeněnými názory, že se pouze jedná o neužitečné hloubání snů, které nic neprodukuje.

V pohledu na filosofii v současné společnosti je vždy možné se setkávat s tak rozdílnými soudy.

Ale pravdou je, že všichni jsme již filosofovali. Dokonce již jako malé děti. Lze dokonce říci, že samotná filosofie je pro nás v podstatě přirozená a není ničím novým. Jaké postavení tedy dnes samotná filosofie, zaobírá ve společnosti, a jaká je vlastně její úloha (jinak řečeno, čím je filosofie pro každého z nás) v každodenním životě člověka 21. století? Postavení filosofie ve společnosti v 21. století je tedy předmětem této závěrečné práce.

Filosofie začíná otázkami, které se dostávají, když náš svět ztratí samozřejmost a stane se něčím obtížným či problematickým. Náhle se filosofické otázky týkají bezprostředně každého. Jedná se např. o otázky týkající se života, spravedlnosti a bezpodmínečně i otázky výchovy jak v roli rodiče, tak i učitele. Velkou otázkou je, zda v dnešním moderním světě a společnosti, spíše nepřevažuje směr snižující význam filosofie, která je odsouvána konzumním způsobem života a umělými technologiemi. Objevují se teorie poukazující na problematiku digitálních médií oslabujících duševní život člověka v celé jeho šíři. V tomto světle digitalizace společnosti souvisí se sklony k násilnému chování především u mládeže, ale i s celkovým hodnotovým úpadkem společnosti.

Kam takto moderní svět směřuje, zatím nikdo neví, nepopřeme fakt o měnícím se životě a myšlení člověka jako bytosti, s nástupem sociálních sítí případně herních konzol. Filosofie je nejčastěji překládána jako láska k moudrosti, jež zahrnuje také ctnost a umění žít, rozhlédnutím se kolem sebe v současném světě, je možné polemizovat o tom, zda ji není dokonce v moderní společnosti potřeba více, než si myslíme...

Cílem této diplomové práce je zjistit jak vnímá filosofii současná společnost, osvětlit její význam pro život a výchovu, posoudit její atraktivitu a prestiž pomocí dotazníkového šetření s následnou interpretací výsledků na vybraném vzorku jednotlivých respondentů. Tyto cíle budou předmětem teoretické i praktické části práce.

Část teoretická se zabývá úkolem a posláním filosofie jako vědy, zabývá se historickým aspektem i pohledem na současnost. Zaměříme se na celistvý vývoj filosofie z hlediska historie a vztahu filosofie k ostatním vědám. Budeme se zabírat historicky významnými osobnostmi filosofie či současnými filosofy. Pokud se chceme zabývat problematikou současného postavení filosofie z hlediska společenského, je nutné vzít v úvahu i historický rámec filosofie jako vědy. Setkáme se i s problematikou, se kterou se současná filosofie potýká.

Teoretická část diplomové práce je rozdělena do tří kapitol. V kapitole první se zabýváme definicí filosofie, osobnostmi filosofie, filosofií ve vztahu k výchově či pedagogické činnosti. Ve druhé kapitole je popsán vývoj filosofie v historickém kontextu v pojetí člověka a společnosti, vztah filosofie k ostatním vědám. V třetí kapitole se nachází současné problémy společnosti spojené se symptomy současného světa včetně otázek spojených s rozvojem techniky a multimédií.

V části praktické pro získání příslušných dat bylo využito dotazníkové šetření, respondenti nejsou omezeni jak z hlediska věku, tak získané vzdělanostní úrovně (vzdělání základní, střední odborné s výučním listem, střední odborné s maturitou, vyšší odborné a vzdělání vysokoškolské). Jelikož se filosofie dotýká výchovy a hovoří i o jejích dilematech, dotazovaní jsou především učitelé či pedagogičtí pracovníci, rodiče žáků případně náhodně vybraní respondenti bez pedagogického zaměření. Bude zajímavé sledovat, zda učitelé mají k filosofii vytvořený vztah, jelikož filosofie výchovy je vyučována především na vysokých školách, takže lze předpokládat, že učitelé se s filosofií setkali jako s povinným předmětem během svých studií. Některým respondentům se může jevit i jako věda zastaralá, neatraktivní, nepotřebná bez praktického využití. Praktická část diplomové práce, která se zabývá výzkumem, je rozdělena do kapitol- výzkumná metodologie, výzkumný problém, výzkumné otázky a hypotézy (kapitola č. 4). V kapitole č. 5 jsou zpracovány výsledky výzkumného šetření.

Tato práce pojednává o aktuálních společenských problémech, kterými se filosofie zabývá jak z hlediska výchovy, tak zároveň poukazuje na mnohá úskalí týkající se života člověka v 21. stoletím.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ TRADICE FILOSOFIE

Filosofem může být každý. S touto jednoduchou větou a s různými podobnými slovními formulacemi se můžeme v dnešní společnosti setkávat poměrně častěji. Na filosofii se poté vrhá světlo, že samotná filosofie je „plácáním“ výroků, které znějí moudře, ale k ničemu nejsou a lidé mají pocit, že se jedná o pouhou zbytečnost, které ani není potřeba rozumět. Pro člověka příkládajícího veškerou důvěru vědě je na filosofii nejhorší, že nepředkládá žádné obecně platné výsledky. V posledních letech se také řeší otázka zpoplatnění oborů společenských věd, jelikož studenti vysokých škol humanitních věd nejsou tak adaptivní pro trh práce, jako studenti oborů technických, kteří mají být pro společnost větším přínosem. Podobnou myšlenkou se rovněž zabýval současný prezident ČR.¹

Pokusíme se ale prvně odpovědět na základní otázku- Čím začíná filosofie? Co předpokládá? K širšímu pochopení je třeba vždy hledat ony odpovědi v samotné filosofické tradici. Filosofové se ve velké míře shodují v názoru, že východiskem veškerého filosofování je zkušenost. Proto vycházíme z každodenního světa naší zkušenosti, ve které se sami dobře vyznáme. Filosofie však nepředkládá vědecký způsob zkušenosti. Jak tedy lze definovat co nejpřesněji zkušenost? Z odborné literatury je zkušenost definována Aristotelem takto: „*U lidí z paměti vzniká zkušenost, neboť mnohokrát opakovaný a pamětí uchovaný vjem téže věci nabývá významu jedné zkušenosti. A zkušenost, jak se zdá, podobá se téměř vědění a umění-vědění a umění vzniká u lidí proto, že mají zkušenost.*“² Zkušenost lze dobře interpretovat na jazyce. Jazyk lze rozlišovat na zcela běžný, kterým se nenuceně, zcela přirozeně bavíme či jazyk odborný, který využívá terminologie různých věd. Definici zkušenosti opírající se o jazyk nabízí Lorenzen. „*Běžný jazyk se odlišuje jakožto přirozený jazyk od umělých jazyků věd, různých „artes“. Je sice také výtvozem lidí, ne však předem projektovaným umělým výtvozem. Začínáme (když začínáme filosofovat-poznámka citujícího) od začátku tím, že se vyhýbáme „umělým výrazům“, které se často na venek poznají tím, že vystupují v podobě „cizích slov“.*

¹ DVTV, Musíme zpoplatnit humanitní obory, říká šéf asociace eportérů. Když se bude dařit průmyslu, bude se dařit i Česku, myslí si. In: *Hospodářské noviny.cz*[on line].[cit. 2017-06-26]. Dostupné z: <https://byznys.ihned.cz/c1-65781960-musime-zpoplatnit-humanitni-obory-rika-sef-asociace-exporteru-kdyz-se-bude-darit-prumyslu-bude-se-darit-i-cesku-dodava>

² ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filosofie*. Přeložil Karel ŠPRUNK. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-804-x.,s.18

*Stavíme se tedy do situace, kdy ještě nevíme, co je „realismus“ vědomí, subjektivní či filosofický, elektron či uhlovodík, pojem či logický úsudek, eschatologie či sociální kultura atd. Zakazujeme si zaplavovat takovými výrazy, jak je to dnes obvyklé, nepřipraveného partnera, posluchače nebo čtenáře.*³Takto můžeme říci, že filosofie nepředpokládá nic jiného, než svět na bázi zkušeností odkrývaný běžnou řečí.

Filosofické bádání začíná tehdy, když svět opřený o naši zkušenost ztrácí samozřejmost a důvěru. Pro běžného člověka to znamená hledání odpovědí a útěchy např. v citátech, duchovní a pozitivní literatuře hledající odpověď na otázky života.

K. Jaspers poukazuje na to, že se takto stává v tzv. v „mezních situacích“, například tváří v tvář smrti nebo dokonce i v pouhé situaci provinění. Tradice se takto zaobírá dvěma podněty k filosofickému tázání, což je údiv a pochybování. Pro samotného Sókrata začalo filosofování věděním, že nic neví. Každodenní zkušenost vědění se v údivu tedy jeví jako nevědomost. Ztráta samozřejmosti zkušenostní vědění zpochybňuje. Člověk by se takto měl snažit svůj zkušenostní svět podrobit kritice, aby mohl dosáhnout nové základní jistoty.

1.1 Filosofické poslání ve světě a lidské bytí

Slovo řeckého původu filosof-filosofos doslova znamená- toho kdo miluje poznání a lze říci, že tento smysl slova platí dodnes. V konkrétnějším významu se vztahuje k hledání pravdy, ale nikoliv jen k jejímu vlastnění. Pro člověka v praxi značí být na cestě. Být na cestě chápe každá lidská bytost rozdílně ve smyslu být na cestě- hledat anebo nalézat klid a rovnováhu. Filosofie může v této podobě jednoduchých a účinných myšlenek, zasáhnout každého člověka či dítě. Podle K. Jasperse hovoříme dnes o smyslu filosofie zjednodušeně v jednoduchých formulacích. Jejím smyslem je spatřit původní skutečnost-dokázat uchopit skutečnost způsobem, jak se zaobírám sám sebou, svým myšlením a vnitřním jednáním, umět se otevřít druhému- odvážit se komunikace od člověka k člověku ať je smysl pravdy jakýkoliv. Nejedná se však jen o hledání a nalézání klidu.

Již samotné být-bytí má svůj význam. Bytí se týká zážitků a lidská zkušenost je takto v principu nepopsatelná.

³ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filosofie*. Přeložil Karel ŠPRUNK. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-804-x.,s.18

Můžeme popsat snad jen vlastní osobu-neboli masku, kterou každý z nás nosí. Filosofie bytí je v odborné literatuře nazývána také ontologií (on-řec. jsoucno).⁴ Například humanistický filosof E. Fromm ve svých dílech hovořil o tzv. modu bytí. *„Předpoklady modu bytí jsou nezávislost, svoboda a existence kritického rozumu. Jeho podstatným znakem je aktivita, ne však ve smyslu povrchní zaneprázdněnosti, ale aktivita vnitřní, tvořivé užívání svých možností, talentu, množství všech darů přírody, kterými jsme každý, i když různou měrou, jako lidské bytosti vybaveni.“*⁵ Jedná se o růst a překračování vlastního já se schopnosti naslouchat. Tyto prožitky však nemohou být vyjádřeny slovy. Slova pouze poukazují na zkušenost, samotnou zkušeností ale nejsou. Bytí je tudíž slovy nepopsatelné a sdělitelné jen spoluprožíváním zážitků.

V otázce bytí vidíme rozmanitou řadu názorů na svět v podobě materialismu-vše je hmota, spiritualismu-vše je duch, hylozoismu-vše je vesmír oživený duchem. Podle filosofického slovníku je bytí ve světě definováno jako *„pojem (existenciál), kterým M. Heidegger vyjádřil nerozlučnost lidského bytí a světa, vyšel zde z faktu, že člověk neexistuje sám o sobě, že se setkává s věcmi a lidmi a tyto věci a lidi odhaluje. Svět je pro člověka světem starosti. Když lidský pobyt svou sjednocující sílu získává z bytí samého, může být jako pobyt vlastním bytím-zde (ve světě) a může nechávat vystávat jsoucna v jejich bytí“*.⁶ V každém případě je zde bytí odkazem na jakési jsoucno ve světě a z něj vzniká vše ostatní. V opačném úhlu jsme si vědomi existencí reality. Realitou nazýváme vše, co je nám v každodenním jednání přítomné- ať se jedná o zacházení s věcmi případně živými bytostmi, řemeslné dovednosti nebo technické úkony. V každodenním styku takto poznáváme realitu, což může být objasňováno vědeckým poznáním.⁷ K aspektům lidského bytí v každodenní realitě neodmyslitelně patří jistota a nejistota. Jinými slovy nepohnout se dál, zůstat kde právě jsme ve smyslu spolehnout se na to, co máme, představuje pro člověka velké pokušení, neboť pokud víme na čem lze lpět, cítíme se takto bezpečně. Bojíme se nejistoty, což nás odvrací od vykročení do neznáma.

Navzdory jistotě, která se dnes dotýká především majetku, lidé rádi obdivují ty, kteří s vizí něčeho nového razí i nové cesty ve smyslu Ti, kteří mají odvahu jít kupředu.

⁴ HORYNA, Břetislav, ed. *Filosofický slovník*. 2. rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-064-4.

⁵ FROMM, Erich. *Mít nebo být?*. Praha: Naše vojsko, 1992. ISBN 80-206-0181-3.,s.72

⁶ OLŠOVSKÝ, Jiří. *Slovník filosofických pojmů současnosti*. Praha: Erika, 1999. ISBN 80-7190-804-5.,str. 22

⁷ JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie: dvanáct rozhlasových přednášek*. Praha: Oikymenh, 1996. Oikúmené. ISBN 80-86005-05-4.

Ale strach, úzkost a nejistota, které jsou vyvolávány nebezpečím ztráty, v existenčním prostředku bytí neexistují. Pokud jsem, kdo jsem a nikoliv, jsem- co mám, nikdo nás nemůže o něco připravit či ohrožit onu jistotu s pocitem identity.

Zjednodušeně řečeno, to co dáváme, nemůžeme ztrácet, naopak na čem lpíme, se ztrácí.⁸ Lze v hlavních filosofických otázkách člověka a bytí vymezit možnou nezávislost filosofování? Nezávisle nepovažovat žádnou pravdu jako takovou- za výhradně jedinou, neupsat se žádné filosofické škole, stát se pánem svých myšlenek a nehromadit jen pouze filosofické vědomosti, ale naopak prohlubovat filosofování jakožto pohyb tzn. být opravdu schopen učit se osvojováním veškeré minulosti, naslouchat současníkům a dokázat se otevřít všem možnostem. Filosofování je školou nezávislosti, nikoliv však jejím vlastnictvím.⁹

Pokud se člověk nemá ztratit ve světě a v bezmyšlenkovitých samozřejmostech, musí dokázat z toho sebe sama vytrhnout. Filosofování je rozhodnutím nechat vyvstat původ a nalézt cestu sám k sobě, umět dle svých sil pomoci sám sobě ve vnitřním jednání. Filosofické poslání života se rozděluje na dvě cesty. První cestou v osamělosti meditace s jakýmkoliv způsobem zamýšlení. Druhou cestou komunikace ve spojitosti vzájemného porozumění s lidmi ve společném jednání, rozhovoru i mlčení. Okamžiky denního hlubokého zamýšlení jsou pro nás nezbytné. Zajišťujeme, aby přítomnost zcela nezmizela v nevyhnutelném denním rozptýlení.¹⁰ Zamýšlení je osamělé a jistě má také svůj obsah. Jeho důležitou součástí je sebereflexe. Schopnost zpřítomnit si, co jsme v daném dni udělali, jak jsme mysleli a co jsme cítili. V sebereflexi zkoumáme, co bylo chybné, v čem jsme byli neupřímní. Zamýšlení obsahuje také jistou transcendující úroveň. Pod filosofickým během myšlenek se pokoušíme dotknout své svobody a pokoušíme se proniknout k základu, v němž je naše vědění. Zamýšlíme se i nad tím, co je nyní třeba dělat.

⁸ FROMM, Erich. *Mít nebo být?*. Praha: Naše vojsko, 1992. ISBN 80-206-0181-3

⁹ JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie: dvanáct rozhlasových přednášek*. Praha: Oikoymenh, 1996. Oikúmené. ISBN 80-86005-05-4.

¹⁰ JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie: dvanáct rozhlasových přednášek*. Praha: Oikoymenh, 1996. Oikúmené. ISBN 80-86005-05-4.

Jsme-li schopni se dotýkat zamýšlení na bázi opravdové sebereflexe, stane se nám přítomným, to, co si nelze vynutit-zjevnost bytí, klid v trvajícím neklidu našeho života.¹¹ Filosofování pak znamená učit se žít a umět umírat.

1.2 Antropologická paradigmatata výchovy

Vzájemné sepětí filosofie, výchovy a vzdělávání představuje od sebe neoddělitelné součásti starého data. Pominula však doba, kdy filosofie byla v nadřazeném postavení vůči pedagogice. I přes některé odlišnosti obou oborů je pedagogika společně s filosofií spojována skutečností, která se podílí na tvorbě člověka jako nejcennější hodnoty.

Člověk jako ústřední téma počal ve filosofickém myšlení vymezením tzv. základních filosofických paradigmat neboli vzorců, v nichž se člověk stylizuje k tomu, co přesahuje ke kosmu (zóon logon echon), k Bohu (imago Dei) a k přírodě (animal rationale). Tyto podoby vymezení člověka uvádějí, co máme jako lidé společného s ostatními bytostmi a čím se od nich odlišujeme.¹²

Antropologie je věc moderního myšlení a utváří se tehdy, kdy člověk sám sebe chápe jako východisko světa či vytváří své vlastní specifické světy jako např. svět umění, svět kultury, svět hodnot, svět mravní atd.

Původní podoba filosofie, která se zrodila ve starém Řecku, nikdy nepředstavovala jen pouhou nauku o člověku, nikdy také nebyla jen antropologií. Vždy se zde objevovaly ambice zahrnout a pojmout celek světa společně s jeho smysluplností jako fungujícím řádem, uchopit podstatu bytí. Lidská identita a její formování se v tomto smyslu, stala věcí lidského konání. Tento rozměr lidství měl různé podoby, z nichž k nejvýznamnějším patří výchova. Výchovou se předávala kulturní tradice. Moderní antropologie vniká u Kanta s tendencemi vysvětlovat člověka nikoliv z rozměru světa, ale svět z pohledu člověka.¹³ Základy filosofické antropologie položil právě I. Kant, který otázky poznání, mravnosti a víry podřídil jedině otázce: Co je člověk? I když je podle Kanta tato otázka v pozadí celého filosofování, nikde na ní sám nedává explicitní odpověď.

¹¹ JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie: dvanáct rozhlasových přednášek*. Praha: Oikoymenth, 1996. Oikúmené. ISBN 80-86005-05-4.

¹² PELCOVÁ, Naděžda. *Vzorci lidství: filosofické základy pedagogické antropologie*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-756-5.

¹³ PELCOVÁ, Naděžda. *Vzorci lidství: filosofické základy pedagogické antropologie*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-756-5.

Symbolika antropologických paradigmat se stala stálým zdrojem inspirace i pro sebe-identifikaci moderního člověka, neodstranila však problém původní podoby skrytých významů v odlišně dávných stylizacích člověka.

Obrat v lidské myšlení spojený se vznikem metafyzické filosofie, tak vytváří první antropologické paradigma.¹⁴ Zjednodušeně by se dalo říci, že člověk jako zóon logon echon je pouze bytostí uzpůsobenou k rozumění řádu (logos). Člověk jako zóon logon echon je ale bytost, která je přirozeně uzpůsobena naslouchat řádu světa a jeho harmonii, logu. Schopnost člověka naslouchat je dána zcela přirozeně, ale lze ji cíleně kultivovat výchovou. Člověk by měl být schopen naslouchat nejen sobě samému, ale i druhým lidem, společnosti, světu a přírodě, nakonec celému vesmíru. Pokud tedy člověk bude schopen naslouchat, možná také bude schopen rozumět a chápat. Člověk je bytostí, která ke svému životu potřebuje vědět, jaký je svět, v němž žije. Člověk, který je schopen předat, co pochopil a čemu porozuměl, stává se člověkem společenským, tedy zóon politikon. Být bytostí rozumnou, společenskou a politickou znamená být zodpovědným za sebe, ale i za ostatní. Bytost, která má odvahu vyjít se svými bolestmi a starostmi ne o sebe, ale o druhé mezi ostatní a pokouší se měnit k lepšímu svět lze definovat jako zóon politikon.¹⁵

Platónova paideia znamená přivedení člověka k tomu, kým je. Její smysl spočívá v sebeznání jinak řečeno v realizaci možností a potencialit skrytých v člověku, zvláště v tom, co je pro lidskou bytost určující, v duši. Péče o duši je základní formou výchovné činnosti, jejím cílem je duši člověka probudit.¹⁶

Člověk jako obraz Boží- imago Dei je předmětem v řádu stvoření, ale jinak a z jiných důvodů než antický animal rationale. Žije ve společenství s Bohem, je mu tím nejbližším, představuje jeho obraz, již není posledním v běhu stvoření, ale je jeho vrcholem. Člověk je určen vztahem obrazu ke svému pra-obrazu neboli svému pra-vzoru. Stát se obrazem znamená mít něco společného s bohem, a zároveň se od něho i odlišovat.

¹⁴ PELCOVÁ, Naděžda. *Vzorci lidství: filosofické základy pedagogické antropologie*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-756-5.

¹⁵ PROKEŠOVÁ, Miriam. *Filosofie výchovy*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 8070426934.

¹⁶ PELCOVÁ, Naděžda. *Vzorci lidství: filosofické základy pedagogické antropologie*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-756-5.

S tímto je spojeno mravní vědění o dobru a zlu, které je paradoxně nabyté prvotním hříchem, včetně schopností člověka podílet se na božím plánu, tedy svoboda a odpovědnost.¹⁷

Lidská bytost se od Boha odlišuje svou smrtelností, hříchem a omylností, neboť vědění o dobru nebrání člověku volit zlo, a ani schopnost tvořit z něho nedělá Boha, je pouze obrazem a jenom člověkem.

Rizikem lidské existence je paradox nekonečné blízkosti a nekonečné vzdálenosti od stvořitele. Vlastní hranice poznává člověk právě tím, že je přestupuje a, že riskuje. Proto musí člověk biblický svou existenci stále a znovu obhajovat. Biblický člověk se nevymezuje vztahem ke kosmu v řádu jako v antice, ale pouze vztahem k Bohu v řádu času.¹⁸

V pojetí novověkého metafyzického myšlení vzniklo paradigma člověka jako myslícího subjektu-ego cogito. Tímto paradigmatem se zformoval základní plán světa tzv. subjekt-objektový rozvrh, v němž se moderní myšlení i jednání, často nereflektovaně, ale o to důrazněji prakticky dodnes pohybuje. Starověký i středověký člověk, pojímá svou identitu jako sepětí s celkem světa, jako vazbu k tomu, co ho přesahuje či vůči čemu se vymezuje. Svět má pro středověkého a starověkého člověka svůj daný řád a obecně platnou hierarchii hodnot. V takovém světě člověk sám sebe pojímá jako toho, kdo je do dění ponořen a pouze vzhlíží k harmonicky fungujícímu kosmu nebo k Bohem stvořenému světu.¹⁹

Lidský svět je v tomto pojetí světem vědomí a člověk je určován jako vědomí si vědomé sebe samého jako jednota-ego cogito. V člověku jako subjektu, který je určen svým jástvím, sebevědomím se uskutečnil nárok ovládat svět a přírodu, nikoliv však ve smyslu božího díla či službě světu, ale ve smyslu manipulace a výběru podle potřeb člověka. Člověk si vydobývá své postavení a ze své subjektivity čerpá oprávnění pro neomezené panství nad světem, v popředí vědy. Výchova prochází převratnou změnou, jelikož již není péčí o duši a ani nemá připravovat na cestu boží.²⁰

¹⁷ PELCOVÁ, Naděžda. *Vzorce lidství: filosofické základy pedagogické antropologie*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-756-5.

¹⁸ PELCOVÁ, Naděžda. *Vzorce lidství: filosofické základy pedagogické antropologie*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-756-5.

¹⁹ PELCOVÁ, Naděžda. *Vzorce lidství: filosofické základy pedagogické antropologie*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-756-5.

²⁰ PELCOVÁ, Naděžda. *Vzorce lidství: filosofické základy pedagogické antropologie*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-756-5.

Vzděláváním a výchovou se člověk vybavuje pro čistě praktický pozemský život. Výchova si stanovuje cíle udělat z člověka poslušného a dobrého občana, zbožného věřícího, odpovědného rodiče, gentlemana na úrovni atd. Jedná se tedy o výchovu niterně řízeného člověka, kde cílem je on sám. Výchovný cíl nespočívá v pokračování a převzetí tradice, ale v zisku něčeho nového. V tomto myšlení je cestou k cíli společenský pokrok a individuální úspěch...²¹

1.3 Osobnosti filosofie

Herakleitos z Efesu

Herakleitos (535 př. n. l. – 480 př. n. l.) se narodil v řeckém městě Efesu na území dnešního Turecka. Ve starém Řecku byl považován za jednoho z nejdůležitějších filosofů, dnes je však vnímán jako postava s nejasnou minulostí. O jeho životě není mnoho záznamů, jeho texty k nám pronikly pouze v malých útržcích v zachovaných dílech jiných autorů. Z tohoto mála byla vytvořena souvislá rekonstrukce jeho myšlení, ačkoliv ve většině podrobností panují rozpory. Mnohé zprávy vypovídají, že psal nejasným stylem, někdo tvrdí, že takto činil záměrně, aby omezil čtenářskou na vzdělanou elitu. Na základě pouhých útržků textů není snadné jeho dílu porozumět.²² Nejdůležitější součástí Herakleitova myšlení je jeho pojetí podstaty světa. V jádru celého systému je změna. Buďto vše na světě, nebo svět jako celek nepřetržitě plyne či vnika, což tvoří podstatu všeho. Z tohoto důvodu chápal element ohně jako prapůvodní substanci.²³

Sokrates

Sokrates (470 př. n. l. – 399 př. n. l.) se narodil do zlatého věku Athén jako syn sochaře. O jeho mládí je známo, že začínal jako sochař a kameník. Sokrates se významnou měrou podílel nad děním v aténském státě.

²¹ PELCOVÁ, Naděžda. *Vzorci lidství: filosofické základy pedagogické antropologie*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-756-5.

²² RICKEN, Friedo. *Antická filosofie*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. Dějiny filosofie (Nakladatelství Olomouc). ISBN 80-7182-092-x.

²³ KING, Peter J. *Sto filozofů: život a dílo největších světových myslitelů*. Praha: Metafora, 2007. ISBN 978-80-7359-088-8.

Během peloponéské války proti Spartě sloužil u hoplītů, aktivně se podílel na chodu města, jelikož byl hlavou rady prytanů, tedy výboru, jehož členové byli vybíráni losem ze všech občanů. Angažoval se jako tazatel a vybízel lid k přemýšlení.²⁴ Podle Sokrata být člověkem neznamená říci já, ale říci já myslím. Skutečný člověk je ten, kdo ví, co dělá. Svého života účastní se svým vědomím, dosáhnout tohoto vědomí není samozřejmé.

Je třeba přijmout, že naše nitro není něco, čeho se lze dotknout, co lze vidět či cítit, ale naopak cosi neviditelného, duchovního.²⁵

Sokrates nepopírá, že máme tělo stejně jako osobnost, ale upozorňuje, že člověka za jeho tělo nelze zaměňovat.²⁶ Jednou z hlavních Sokratovských metod, byla metoda výslechu, známého též pod názvem sokratovská metoda, která sestává z dotazování a vysvětlování skrytých rozporů v lidských postojích.

Platon

Platon (428 př. n. l. – 348 př. n. l.) pocházel z aristokratické rodiny. Podle Aristotela byl Platon studentem Kratylovým a Kratylos sám studoval pod vedením Herakleita. Později se Platon stal žákem Sokrata, který zůstal jeho učitelem. Dosud není známo, zda své dialogy psal před smrtí Sokrata nebo až po ní. Téměř všechny Platonovy texty jsou psány formou dialogu. Platon ve své filosofii umístil ideu Dobra.

Při diskusi o Platonově myšlení je nejvhodnější začít u jeho úvah o poznání a přesvědčení. Platon tvrdí, že o poznání lze mluvit jedině tehdy, pokud se týká věčné a neměnné pravdy, jde-li o každodenní přechodné záležitosti, můžeme dosáhnout jedině pravdivého přesvědčení, nikoliv poznání.²⁷ Pravému poznání se nelze naučit, člověk si jej musí uvědomit.²⁸

²⁴ KING, Peter J. *Sto filozofů: život a dílo největších světových myslitelů*. Praha: Metafora, 2007. ISBN 978-80-7359-088-8.

²⁵ RICKEN, Friedo. *Antická filosofie*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. Dějiny filosofie (Nakladatelství Olomouc). ISBN 80-7182-092-x.

²⁶ VERGELY, Bertrand. *Antičtí filozofové: Malá moderní encyklopedie*. Éditions Milan, 1997. Milan: KMa Praha 2006, 1997. ISBN 80-7309-349-9.

²⁷ MACHOVEC, Dušan. *Dějiny antické filosofie*. Jinočany: H & H, 1993. ISBN 80-85467-62-3.

²⁸ KING, Peter J. *Sto filozofů: život a dílo největších světových myslitelů*. Praha: Metafora, 2007. ISBN 978-80-7359-088-8.

Aristoteles

Aristoteles (384 př. n. l. – 322 př. n. l.) byl synem lékaře působícího u dvora krále Amyta Makedonského. Po otcově smrti chlapce vychovával a vzdělával poručník, který mladíka v sedmnácti letech poslal do Athén, centra intelektuálního a uměleckého života.

Zde mohl Aristoteles navštěvovat Platonovu Akademii, na které později působil jako učitel.²⁹ Aristotelovy psané texty tvoří rozsáhlý a různorodý korpus obsahující dialogy, všeobecná pojednání a odborné práce především z oblasti vzdělávání (většina se nedochovala).

Dochované texty se dělí do pěti hlavních kategorií, šest logických prací pod názvem Organon (Nástroj), tři práce přírodovědné (včetně Fyziky), dílo zasvěcené filosofii jako nejzákladnější a nejabstraktnější spisy -Metafyzika, šest prací z oblasti politiky, etiky a estetiky- Etika Nikomachova, celá řada děl z oblasti psychologie a přírodopisu- De anima (O duši). Hluboce ovlivnil nejen arabské filosofy, ale i některé křesťanské teology od konce 12. století, jako je Tomáš Akvinský.³⁰

Tomáš Akvinský

Tomáš Akvinský (1225-1274) se narodil do šlechtické rodiny, v mládí studoval v sousedství benediktinského opatství v Monte Cassinu. Dále studoval na Univerzitě v Neapoli a později vstoupil do dominikánského řádu. Filosofické dílo T. Akvinského vycházelo z přesvědčení, že filosofie a věda vedou k pravdě, kdy za předpokladu, že člověk věří v pravdu náboženství, nemohou se zmíněné dvě oblasti názorově rozcházet. Nelze však jednoznačně říci, že by se T. Akvinský k Aristotelově filosofii přimkl bez výhrad. Myšlenky Aristotelových textů často rozšiřoval či hlouběji rozebíral nebo je přepracovával, a to buď z náboženských důvodů, nebo zkrátka pro to, že jako filosof vnímal některá tvrzení sporně.

²⁹ RICKEN, Friedo. *Antická filosofie*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. Dějiny filosofie (Nakladatelství Olomouc). ISBN 80-7182-092-x.

³⁰ KING, Peter J. *Sto filozofů: život a dílo největších světových myslitelů*. Praha: Metafora, 2007. ISBN 978-80-7359-088-8.

Dle Akvinského se filosofické a náboženské poznání musí shodovat, neboť tvrzení, že by mohly existovat dvě vzájemně odporující se pravdy, je absurdní a maří své záměry.³¹

René Descartes

René Descartes (1596-1650) se zprvu vzdělával v jezuitské škole v La Flèche. Po té studoval právo, avšak samotnému právu se nikdy nevěnoval, namísto toho zvolil vojenskou kariéru, která ho zavedla až do Nizozemí a Bavorska. A právě v Bavorsku započal svou filosofickou úlohu- nejen doplňovat filosofii o nové poznatky, ale přestavět ji od počátečních principů. Vysvětluje především fundamentální princip. Standard pro filosofii musí být totéž, co je standard pro matematiku, což představuje jistota.

Základem Descartova projektu je metoda pochybnosti, Descartes pečlivě zkoumá každé přesvědčení, které zastává, a to rozděleně podle způsobů, kterým jej dosáhl, usilovně se snaží najít důvod, který by je zpochybňoval.³² Jediné přesvědčení, které v testu obstává je víra ve vlastní existenci tvořící pozadí, na kterém lze zmíněný systém budovat.³³

Immanuel Kant

Immanuel Kant (1724-1804) se narodil v chudé rodině v Královci ve východním Prusku. Studoval na místní univerzitě a nakonec začal na univerzitě i vyučovat. Kant neustále bojoval se svým fundamentálním přístupem k filosofii, mezi přístupem k poznání přirozené povahy a přístupem ke schopnostem samotného rozumu. Kant dále rozlišuje mezi fenomenálním světem a světem, jaký je sám o sobě, zcela nezávislý na nás-noumenální svět.³⁴ Noumenální svět nenese žádné asociace spojené s tvrzením o poznání, ale slouží jako limitující pojem, což znamená, že stanovuje omezení naší senzibilitě.

³¹ KING, Peter J. *Sto filozofů: život a dílo největších světových myslitelů*. Praha: Metafora, 2007. ISBN 978-80-7359-088-8.

³² BEČVÁŘ, Jindřich. *René Descartes: milovník rozumu*. Praha: Prometheus, 1998. Velké postavy vědeckého nebe. ISBN 80-7196-082-9.

³³ KING, Peter J. *Sto filozofů: život a dílo největších světových myslitelů*. Praha: Metafora, 2007. ISBN 978-80-7359-088-8.

³⁴ KANT, Immanuel. *Kritika čistého rozumu*. Přeložil Jiří CHOTAŠ, přeložil Ivan CHVATÍK, přeložil Jaromír LOUŽIL. Praha: OIKOYMENH, 2001. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 80-7298-035-1.

Struktura Kantovy mravní filosofie je založena na vzájemně souvisejících pojmech ega a povinnosti- rozpoznání, co je dobré, svobody- na úrovni rozumu a autonomie- sebeovládání.³⁵

Karl Marx

K. Marx (1818-1883) se narodil v pruském Trevíru v židovské rodině střední třídy. Studoval na univerzitě v Bonnu a tou dobou se začal blíže zajímat o filosofii, později se také připojil k mladým hegelovcům. Jednalo se o skupinu myslitelů, teologů a filosofů, která přijímala Hegelovy teorie s přesvědčením, že společnost je prozatím nedokonalá. Obsahem kritiky byla pruská vláda včetně církve.³⁶ Hovoříme o velké teorii, co se týče vývoje a stavu lidstva a o možnostech od základu zrekonstruovat celou společnost.

Díky jeho přístupu- historického materialismu jako vědecké metodologie, jej staví do pozice velkého teoretika jako např. Comta. K. Marx používal jednu z nejradikálnějších rétorik v dějinách, což v konečné fázi vedlo ke vzniku totalitních společností ve dvacátém století. Zabýval se společenským vývojem a sociální změnou, věřil, že bohatství a moc byly ve společnosti nerovnoměrně rozděleny.³⁷ Názory každého z nás na svět jsou zabarveny postojem dominantních skupin ve společnosti tzv. falešným vědomím.³⁸

K. Marx věřil, že způsoby, kterými lidé organizují hospodářskou výrobu, určují i celkovou podobu společnosti. Zavedl důležitou myšlenku třídy, která se liší od skupiny, kasty nebo elity. Faktem je, že marxistické myšlenky o ideologii, kultuře či moci tvoří velkou část rámce, ve kterém se odehrávají společenské debaty.³⁹

³⁵ KING, Peter J. *Sto filozofů: život a dílo největších světových myslitelů*. Praha: Metafora, 2007. ISBN 978-80-7359-088-8.

³⁶ KING, Peter J. *Sto filozofů: život a dílo největších světových myslitelů*. Praha: Metafora, 2007. ISBN 978-80-7359-088-8.

³⁷ WHEEN, Francis. *Marxův Kapitál: biografie*. Praha: Beta, 2007. Knihy, které otřásly světem. ISBN 978-80-7306-315-3.

³⁸ HOSFELD, Rolf. *Karl Marx: životopis intelektuála*. V Praze: Paseka, 2013. ISBN 978-80-7432-330-0.

³⁹ PROKOP, Jiří. *Škola a společnost v kritických teoriích druhé poloviny 20. století*. V Praze: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1008-6.

2 VÝVOJ FILOSOFIE Z HLEDISKA HISTORIE

2.1 První počátky

V dějinách se jedná vždy a o myšlenky, tedy o něco, co by člověk chtěl, co má a nemá provést, co je správné a nesprávné. Události, které se během dějin kultury vyvíjely, fungují na duchovní podstatě, neboť na ně nelze ukázat prstem, ale lze jim pouze rozumět. Příkladem jsou události dějin např. světová válka, starověk atd., napřed je nutné těmto historickým událostem rozumět, a po té je možné tyto události popisovat. V tomto smyslu jsou historické události velkou částí kulturního života, protože jedině z něj mohou být pochopeny a narážejí na naši mysl, zároveň se týkají naší vlastní odpovědnosti. V dějinách klademe důraz na minulost, jelikož minulost tvoří nezbytný základ duchovního života, kdežto pro běh v přírodě nemá minulost význam.

Příkladem může být řeč, která je základem duchovního života. Bez řeči předků by nemohla vzniknout řeč naše, člověk takto tvoří řeč a nemohl ji vytvořit jinak, než když od jiných lidí je schopen přejímat slova a vazby, které používá k vyjadřování svých myšlenek.

Bez minulosti by tedy nemohla vzniknout ani věda, ani poesie, ani filosofie.

První počátky filosofie vystupují z mythického chaosu-zákony vůdců despotů můžeme vnímat jako první pokusy zavést řád. Přirozeně se jednalo o zákony hrubé, ale zároveň se jednalo také o první pokusy vytrhnout člověka z rukou osudu, lidská myšlenka zde dominuje jako zákon pro jednání. Společnost podrobená formulovanému zákonu je prvním krokem k civilizaci. Věrohodným příkladem jsou Homérovy básně, zvláště Ilias (8 st. př. Kr.), které jsou projevem civilizovaného života. Homérovy básně byly prvním slibem filosofického jara. Jedná se o díla svobodomyšlného, kritického, zbožného muže, který promlouvá k vzdělaným lidem. Homér mluví tak lidsky, stejně jako moderní člověk.⁴⁰

Řecká vzdělanost byla založena podnikavými kolonizátory a Homérem. Avšak řečtí filosofové, co se týče Homéra, stáli stranou a dle úryvků, které se po nich zachovaly, krčili nad ním rameny. V řecké filosofii vládne nálada, kterou lze připodobnit skeptickému osvícenství.

⁴⁰ RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie*. Olomouc: Votobia, 1998. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7220-063-1.

Homér nebyl zákonem pro jednání, ale pouhým lidským dílem, na kterém filosofové vyhledávali chyby. Bohové jsou pro řecké filosofy pouhým problémem vědění, protože postrádají autoritu a moc. Již u Thalety se objevuje teoretizování o bozích s výroky – bohem je ta mysl, která z vody vše stvořila.⁴¹

Víra v Olymp upadla a lidé náhle hledali jinou oporu pro život. Otázka jak žít, zůstala důležitou otázkou i nadále, přesněji řečeno vést veřejný život, určovat mu zákony jednání a odůvodňovat je, nebylo v duchu této doby. Řeční myslitelé se proto obraceli do sebe samých a přemýšleli, jak vládnout sám nad sebou, v těchto ohledech antická filosofie vysoce vynikala nad naší filosofií- dnešní. Slovo filosof dnes obvykle znamená profesor, učenec, který mnoho ví, který umí přemýšlet.

Filosofie antická byla praktičtější, slov filosof znamenal muže, který usiluje sama sebe ovládnout. Sofia neznamenalou pouhou moudrost poznání, ale především sebevládu.

Dle Antisthenese byl cíl filosofie život podle mravních zásad, s tímto cílem se ztotožňovali všichni řeční filosofové bez výjimky.⁴² Rovněž řecká etika byla vystavěna na podobné bázi, vůdčím motivem celé etiky je ataraxia tzn. obrněnost proti ranám osudu. Nejstarší řecké mravní zásady se zakládají právě na principech ataraxia a uznávali je filosofové již před Sokratem.⁴³ Za peloponéských válek, kdy Athény překročily vrchol moci, filosofie učinila první krok nabýt vlivu na veřejný život. Provedli je filosofové určitého řádu tzv. sofisté.

Jednalo se o intelektuály stejně jako ostatní řeční filosofové, od starších filosofů se liší pouze tím, že směleji počítali s praktickým úspěchem svého učení. Sofisté byli lidé bez solidní víry, bez pevného cíle života, příliš moderní a skeptičtí, profesionálové dialektiky. Bohové jsou pro ně předmětem vtipu.

Sofisté jako obratní řečníci naopak učili, jak ovládat lid duchaplnými obraty, byli takto předchůdci škol filosofických. Cestovali světem jako učitelé moudrosti, sbírali kolem sebe posluchače a přednášeli své názory (z politiky, vědy, etiky). Již se tedy nejedná o- sofia, tedy pevná životospráva, nýbrž o paideia- výchova druhých.⁴⁴

⁴¹ RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie*. Olomouc: Votobia, 1998. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7220-063-1.

⁴² RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie*. Olomouc: Votobia, 1998. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7220-063-1.

⁴³ RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie*. Olomouc: Votobia, 1998. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7220-063-1.

⁴⁴ RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie*. Olomouc: Votobia, 1998. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7220-063-1.

2.2 Středověk

Dědictví antiky pod záštitou řeckých myslitelů dále rozvíjela středověká filosofie, nazývána též scholastika. Označení tohoto středověkého období ohraničujeme neurčitě mezi lety rozkladu římské říše (476) až po dobytí Cařihradu Turky (1453), případně do začátku renesance (kolem 1470). Scholastika čili školská filosofie je organizovaná za účelem obhajoby a šíření církevního učení. Touto církví byla organizována i veřejnost. Filosof nepotřeboval státní zákony, ani mravní názory veřejnosti, jelikož stačil sám sobě, měl své osobní náboženství a svou „přirozenou“ mravnost. Středověký učenec učinil velký pokrok, neboť si byl vědom odpovědnosti před společností, filosofoval konec konců pro ni.⁴⁵ Od dvanáctého století vznikají centra vzdělanosti-univerzity. Nejprve se objevují ve Francké říši za vlády Karla Velikého, který v r. 778 vydal zákony, na jejichž základě docházelo k budování školských sítí. Základ, který rozvíjel na těchto školách vzdělání, vytvářel tzv. sedm svobodných umění (trivium: dialektika, rétorika, gramatika a quadrivium: aritmetika, astronomie, musica, geometrie). Artistická fakulta (sedm svobodných umění) byla považována za bránu vzdělanosti, postupem času byla nazývána též fakultou filosofickou. Po absolvování této fakulty, studenti postupovali na fakultu teologickou, lékařskou nebo právnickou.⁴⁶

K centrálním problémům celé scholastické filosofie patří spor o univerzálie. Zjednodušeně řečeno, šlo o spor, zda obecné pojmy tzv. univerzálie existují reálně nebo jen v našem rozumu jako abstrakce. Celkem se vykrystalizovaly čtyři varianty řešení, které s jistými korekcemi přetrvávají i dodnes. Myslitelé, uznávající možnost první vytvářeli odnož realismu, který se opírá o Platónovu metafyziku, ve které je bytí idejí skutečnější než bytí smyslového světa. Naopak zastánci nominalismu hájí koncepci, v níž jsou obecné pojmy pouhé záchvěvy hlasu vnikající na základě konvence. Konceptualismus poukazuje na to, že pojmy jsou schopností našeho rozumu vyabstrahovat z věcí to, co je na nich podstatné. Nejvlivnějším proudem se nakonec stal umírněný realismus, který uznala i katolická dogmatika. Pojmy v umírněném realismu jsou reálně před věcmi v bohu i ve věcech a rovněž i v naší duši.⁴⁷

Základ scholastické metody spočíval v následujícím, prvotní krok spočíval v položení problémové otázky, následně docházelo k hledání argumentů (důkazů), tedy „pro a proti“.

⁴⁵ RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie*. Olomouc: Votobia, 1998. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7220-063-1.

⁴⁶ HLAVINKA, Pavel. *Dějiny filosofie: jasně a stručně*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-807387-015-7.

⁴⁷ BLECHA, Ivan. *Filosofie*. 3. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998. ISBN 80-7182-069-5.

Příklonem či syntézou k jedné z alternativ se dospívalo k závěru a vysvětlení (tzv. *respondeo*). Nakonec byly k argumentům uváděny komentáře. Jako argumenty čili důkazy sloužily v omezené míře přímá pozorování, myšlenky antických myslitelů a církevních Otců. Mezi profesory univerzity třináctého století byl filosof, který sloučil více než kdo jiný, křesťanskou filosofii s Aristotelem Svatý Tomáš Akvinský (1225-1274). Podobně jako Aristotelés ztotožňuje T. Akvinský konečný cíl lidského života se štěstím, a rovněž jako on si myslí, že štěstí nelze považovat za shodné se slastí, bohatstvím, ale musí spočívat ve ctnostné činnosti- v první řadě činnosti ctnou intelektuálně. Akvinský takto rozvíjí a zdokonaluje Aristotelovo pojetí štěstí, citu a pokračuje vtažením těchto témat k teologickým motivům, přispívá k rozvoji morálního uvažování. V Akvinského systému se nacházejí tři druhy jednání. Jsou to činy, které konáme pro ně samé, pro jejich vlastní dobro. Dále se jedná o jednání, ke kterému se uchylujeme proto, že se jedná o prostředky k cílům. Při tomto jednání je vykazována intence ve smyslu dosažení cíle jistými prostředky⁴⁸. Naše intencionální chování s sebou nese určité následky a vedlejší účinky. Akvinský objasňuje vztah mezi intencí a morálkou způsobem, že lidské činy lze rozdělit do dvou druhů, některé jsou dobré, některé špatné a neutrální (např. chůze v lese). Každý individuální čin je však konán za jistým účelem.⁴⁹ Z toho vyplývá, že špatná intence může pokazit čin dobrý (př. dávání almužny z pouhé marnivosti), ale intence dobrá může odčinit čin zlý (krádež za účelem obdarování bezbranných a chudých). T. Akvinský pojednává o problémech mylného svědomí- činit to, o čem je osoba přesvědčená, že je to špatné je vždy špatné, především když není lidská vůle ve shodě s rozumem, a to i v případě, že se rozum mylí. Chybné svědomí nás tedy zavazuje, přesto ne vždy nás omlouvá.⁵⁰

Seznam ctností podle Akvinského neodpovídá Aristotelovu, přesto, že se snaží zkřesťanštit některé z postav *Etiky Nikomachovy*. Pro zbožné křesťany je jednou z nejdůležitějších ctností pokora. Aristotelův člověk je naproti tomu vše možné, jen ne pokorný ve smyslu- je velkodušný, to značí, že je osobou nadřazenou, která si vlastní nadřazenosti nad ostatními dobře vědoma. Akvinský vymezuje skromnost jako ctnost a je založena na uznání své nedokonalosti.

⁴⁸ PIEPER, Josef. *Tomáš Akvinský: život a dílo*. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 80-7021-224-1.

⁴⁹ PIEPER, Josef. *Tomáš Akvinský: život a dílo*. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 80-7021-224-1.

⁵⁰ KENNY, Anthony. *Stručné dějiny západní filosofie*. Praha: Volvox Globator, 2000. Katarze. ISBN 80-7207-374-5.

Skromnost takto zajišťuje, aby lidské ambice byly založeny na přiměřeném ocenění vlastních chyb. Akvinský se snaží smířit na ctnostech založenou Aristotelovu etiku s úlohou, jakou je v křesťanském morálním systému boží zákon.⁵¹

2.3 Novověká filosofie

Sedmnácté století představuje věk inovátorství v mnoha oblastech. Mezi boji v třicetileté válce byl nejvýznamnějším filosofem na katolické straně R. Descartes (1596-1650). Pokud by se někdo pokoušel Descartovy hlavní myšlenky shrnout velice stručně, vystačila by tato formulace: člověk je myslící a hmota je rozprostranění v pohybu. Vše je vysvětleno dualismem ducha a hmoty jako universem. V podání Descarta je člověk myslící substancí, odmítal učení Aristotela, že duše je formou těla.⁵² Jedná se o zcela nové pojetí filosofie a základů věd. V celém tomto systému je mysl chápána novým způsobem, esencí lidské mysli není inteligence, nýbrž vědomí, včetně ponětí- o našich myšlenkách a jejich předmětech. K duchu v kontrastu stojí hmota a tato hmota je rozprostraněností v pohybu (extenzi). Touto extenzí jsou míněny veškeré geometrické vlastnosti tvaru, velikosti, které jsou připisovány hmotě. Descartes se takto pokoušel vysvětlit všechny jevy světla, tepla, barvy, zvuku atd. Podle tohoto myšlení je prvotním cílem filosofie zbavit se všech předsudků tak, že budeme pochybovat o všem, o čem se pochybovat dá. Druhým cílem je zabránit těmto pochybnostem a svést nás ke skepticismu. Na tomto světě jsou tedy rozlišovány dvě substance, substance res cogitas, která je duší, subjektem a res extensa- tělesa neboli naše těla, které jsou pro nás objektem. Obě substance jsou zcela suverénní, ale je nutné, aby mezi nimi existovalo spojení. Spojovacím článkem je nekonečná idea boha. R. Descartes tento model využil ke zkoumání přírody, jelikož člověk se má stát jejím pánem. Dle této teorie jsou např. zvířata, jelikož nejsou nadána myslí, důmyslnými mechanickými stroji pracujícími na principu reflexů.

⁵¹ KENNY, Anthony. *Stručné dějiny západní filosofie*. Praha: Volvox Globator, 2000. Katarze. ISBN 80-7207-374-5.

⁵² KENNY, Anthony. *Stručné dějiny západní filosofie*. Praha: Volvox Globator, 2000. Katarze. ISBN 80-7207-374-5.

V novověké filosofii se toto myšlení se výrazně prosadilo a stalo se základem téměř všech vědeckých filosofii z koncepce rozumného subjektu. Představivost má zmapovat veškerý svět, který je v zájmu lidských bytostí prostřednictvím poznání možné ovládat i využívat.⁵³

Oproti pojetí člověka jako myslící substance se rozvinulo učení, za kterým stojí základ německé filosofie. Jiní filosofové hovořili o říši ducha ve smyslu ideálu, novým programem byl však rozum postaven do středu zájmu. Představitelem tohoto proudu je Immanuel Kant (1724-1804), který přizpůsoboval západní filosofii akademickým potřebám. Rozum je zde samovládcem nad světem, poněvadž ustanovuje pro tento svět zákony. Metafyzika podle Kanta je vědou o mezích našeho rozumu, nikoliv naukou o předmětech světa.⁵⁴

Kant během kritiky tradiční metafyziky nezanevřel nad řešením otázek mravního původu lidského jednání, které rozpracoval v *Kritice praktického rozumu* (1788) a v *Základech metafyzických mravů*. I. Kant zde představuje, že nad světem smyslů a teoretického rozumu je i svět mravního řádu, ke kterému máme přístup prostřednictvím našeho jednání, které nám určuje praktický rozum. V oblasti morálky Kant hledá závazné podmínky našeho jednání. Člověk jedná jako bytost zasazena do chodu přírody, řídí se svými smysly, pocity libosti a nelibosti, různými náklonnostmi a touhami. Těmto přírodním nutnostem jsme dle Kantovy teorie jako lidé podřízeni.⁵⁵ Tento problém se točí kolem jednoduché otázky- může člověk jednat podle toho, co se mu zlíbí, nebo existuje mez (např. zákon, společenská norma), která jeho jednání omezuje.⁵⁶ Je možné tuto mez rozpoznat, aby kdykoliv člověk jedná, věděl, že tak jednat má. Dalším problémem je, zda tato norma bude platit univerzálně, nebo pouze pro určité případy. Jedinou ústřední normu, která stačí k tomu, aby na ní mohla být vystavěna celá etika, nazývá Kant kategorickým imperativem. Kategorický imperativ vytváří základ přirozené morálky, odvozuje morální soudy člověka. Za každých podmínek může posloužit jako kritérium jako posouzení toho, zda jednáme nebo nejednáme správně a naplňujeme přirozenou potřebu každého jednání. Kant sice netvrdí, že kategorický imperativ zabráni nemravnému chování, ale zastává názor, že člověk má navzdory všem potížím jasné kritérium k tomu, aby nahlédl, co je mravné a co nikoliv.

⁵³ HLAVINKA, Pavel. *Dějiny filosofie: jasně a stručně*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-807387-015-7.

⁵⁴ RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie*. Praha: Votobia, 1999. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7220-064-x.

⁵⁵ HLAVINKA, Pavel. *Dějiny filosofie: jasně a stručně*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-807387-015-7.

⁵⁶ KANT, Immanuel. *Kritika čistého rozumu*. Přeložil Jiří CHOTAŠ, přeložil Ivan CHVATÍK, přeložil Jaromír LOUŽIL. Praha: OIKOYMENH, 2001. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 80-7298-035-1.

Příkladem může být zloděj, který má možnost si uvědomit, že jednal špatně a může být za to volán ke své odpovědnosti (zloděj nechce, aby se jeho nevhodné chování stalo obecnou normou, aby kdokoliv jiný mohl zase okrást jeho). V mravních oblastech takto vlastně neexistuje žádná výmluva. Vědomí povinnosti vůči druhému, je dle Kanta základem pravé lidské svobody.⁵⁷

2.4 Rozmach vědy a nových filosofických směrů

Dlouhá staletí filosofie udržovala jakousi nezávislost na jednotlivých vědách, dokonce lze říci, že jako teoretická disciplína měla své královské postavení ve vůdčí roli. V osmnáctém a devatenáctém století náhle docházelo k velice rychlé specializaci a oddělování jednotlivých věd. Je samozřejmé, že i pak docházelo i dochází ke vzájemnému ovlivňování filosofie a speciálních disciplín. Pro samotné filosofické myšlení jsou důležité všechny nové, ve vědě se objevující přístupy, což platí i naopak. V osmnáctém století byla ještě většina filosofů současně matematiky, ti co nebyli, se alespoň z části matematikou zabírali. Postupně v devatenáctém století, se tato souvislost i předpoklad uvolňuje, protože jména jako např. Hegel, Spencer, Nietzsche a i mnozí další filosofové matematiky již nebyli. Pozvolna vznikají i nové obory ve jménu biologie jako je etologie, která zkoumá chování zvířat, nebo ekologie zaměřující se na ochranu a tvorbu životního prostředí. Obrovský význam pro filosofickou antropologii a etiku měl průnik psychosomatické medicíny do akademického lékařství.⁵⁸ V tomto dynamickém rozvoji vědy v 18. a 19. Století vzniká filosofický směr formulovaný A. Comtem (1798-1857) zvaný pozitivismus jako reakce na spekulativní filosofii. Věda je v tomto směru jediným prostředkem poznání, neboť se opírá o to, co je „pozitivně dáno“. Smyslem je systematizovat vědecké poznatky do jednoty a prostředkem je klasifikace věd. Metafyzika je jen pozůstatkem mytologické a náboženské vývojové etapy lidstva, nemůže tedy poskytnout pozitivní vědění a z tohoto důvodu musí být vystřídána vědou.

Věda přeci dává člověku schopnost nejen vědět, ale také předvídat, proto se může stát i prostředkem vzniku nové lidskosti.⁵⁹

⁵⁷ BLECHA, Ivan. *Filosofie*. 3. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998. ISBN 80-7182-069-5.

⁵⁸ HLAVINKA, Pavel. *Dějiny filosofie: jasně a stručně*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-807387-015-7.

⁵⁹ HORYNA, Břetislav, ed. *Filosofický slovník*. 2. rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-064-4.

Podle Comta nemá žádný smysl tázat se na podstatu. Výsledkem je žádná zbytečná spekulace, rovno žádná metafyzika. Spekulativní nesmysly rozumu jsou lákavé, ale vytvářejí zbytečné fiktivní konstrukce. Přesný nejlépe laboratorní prostředí a přesné kontrolovatelné získávání materiálů je ideálem. Comtův pozitivismus tedy hlásal hlavně systematický sběr, třídění, srovnávání a měření pozitivních jevů. Z tohoto plyne, že prvotním požadavkem filosofie vědy v polovině devatenáctého století bylo definování subjekt/objektového vztahu. Pozorovatelem objektu se stával subjekt. Vždy ale musel být od pozorovaného oddělen, aby byla zajištěna objektivita.

Založení psychologie jako vědy není v tomto podání možné, protože subjekt (pozorovatel) se zde překrývá s objektem (pozorovaným). O to více A. Comte upřednostňoval sociologii, kterou jakožto vědní obor založil.

V důsledcích rozvoje společenské výroby za pomoci výrobních prostředků dochází k rozporům mezi jednotlivými třídami a k bojům mezi vykořisťovateli a vykořisťovanými. Budují se materialistické představy, s nimiž je spojena i filosofie, přesněji materialisté obhajují představu, že objektivní realita je hmotná a vědomí je na ní závislé. K nevýznamnějším představitelům materialismu patří Karl Marx a Friedrich Engels. Podle Marxe ekonomické vztahy určují fungování každé společnosti. Filosof se již nemá snažit tyto jevy pouze popisovat, ale naopak se má snažit změnit svět. Cílem je tzv. socialistická revoluce, která směřuje ke společnému vlastnictví výrobních prostředků. V nejvyšší socialistické fázi, komunismu, se posléze zruší peníze, stát včetně filosofie. Typickým heslem pro tento směr je „každému podle jeho zásluh, každému podle jeho potřeb.“⁶⁰ Člověk tím, že je nucen pracovat pro druhé, se stává pouhým předmětem a odcizuje se sobě samému. Byla by ale dělníková práce skutečně jeho, může dojít k sebe-nalezení. K tomuto lze dospět jen tehdy, bude-li každý pracovat na svém. To je možné za pomoci společného vlastnictví výrobních prostředků, které se stanou majetkem celého lidu.

Dělník sám sebe nabízí jako předmět, aby zajistil alespoň základní obživu rodině, a je vykořisťován nejen kapitalistou, ale i konkurencí, která je mu rovna. Peníze a jejich moc jej odcizuje sobě samému a stále více jej zbídačuje.⁶¹

⁶⁰ WHEEN, Francis. *Karl Marx*. Přeložil Milan DVOŘÁK. Praha: BB art, 2002. ISBN 80-7257-930-4.

⁶¹ HLAVINKA, Pavel. *Dějiny filosofie: jasně a stručně*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-807387-015-7.

Na přelomu devatenáctého a dvacátého století vzniká na území USA první samostatný filosofický projekt, čímž je pragmatismus (z řečtiny: pragma-věc), který se vedle marxismu snaží vyjádřit industriální charakter společnosti. Jedná se o přístup propojující teorii společně se životní praxí. Do Evropy se tento směr dostává zásluhou W. Jamese, který přednášel na počátku 20. Století na Oxfordu a v Edinburghu. William James (1842-1910) je společně s Ch. S. Piercem (1839-1914) zakladatelem pragmatického myšlení, počátečním stavebním kamenem se stal především britský empirismus a praktická filosofie německého idealismu. W. James ve filosofii viděl návod k praktickému a úspěšnému jednání a komunikaci. Filosofii rozhodně nechápal jako nějakou teorii „vesmíru“.

Určitou roli v této souvislosti sehrával fakt, že jako psycholog, což bylo jeho povolání, sám na sobě se zájmem aplikoval psychoaktivní účinky různých látek, jako např. rajský plyn, který byl v pozdějších letech využíván k narkózám. Při hledání pravdy sehrávaly v Jamesově koncepci zcela nezastupitelnou roli subjektivní vůle a osobní prožitek. Zastává názor, že stejně jako neexistují dva totožní lidé nebo dvě stejné události, rovněž neexistuje ani jedna pro všechny lidi určující pravda. Obhajuje stanoviska svobodného výběru z množství rovnocenných pravd. Záleží pouze na našich zkušenostech, jakou pravdu budeme ve svých oblastech života sdílet a žít. Svá rozhodnutí můžeme měnit, protože život si žádá rychlou adaptaci na nové podmínky. Pragmatismus se zdařile prosazoval i v aplikovaných disciplínách, konkrétně v politologii a pedagogice.

Toto zdařilé prosazování patří k zásluze amerického filosofa Johna Dewey (1859-1952), který považoval poznání za nástroj úspěšného jednání. V samotném pedagogickém procesu Dewey nedoporučoval informace žákům pouze mechanicky odpřednášet a vynucovat je k pasivnímu osvojování. Správný pragmatický učitel má ponechat problémovou látku vystoupit jako prakticky problémovou záležitost, kterou je třeba řešit v procesu komunikace jako společný projekt skupiny. Díky tomuto způsobu se lidé učí již od dětských let vzájemné spolupráci, schopnosti podřídit se a zároveň vést druhé.⁶²

V devatenáctém století se určujícím směrem stal pozitivismus, ale ten podle zastánců fenomenologie chyboval v samotném chápání daného faktu. Fenomenologie jako nauka o fenoménech, tedy o jevení, kdy každá danost je vždy výsledkem naší spolu-aktivity s realitou.

⁶² HLAVINKA, Pavel. *Dějiny filosofie: jasně a stručně*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-807387-015-7.

Jakožto zakladatel fenomenologii E. Husserl (1859-1938) charakterizuje jako novou popisnou metodu a z ní vzešlou vědu, která se má stát nástrojem pro přísně vědeckou filosofii.⁶³ Filosofie takto má být zbavena všech uspěchaných interpretací světa a bez předsudků se má věnovat analýze toho, jak se jeví vědomí. Krom fenomenologie se ve dvacátém století rodí výrazné myšlenkové hnutí spojené s filosofií existence, kde důrazně stmeluje existenční pojem jednotlivé a mnohdy zcela dosti odlišné představitele. Tento proud označován jako existencialismus na rozdíl od filosofické tradice, je pojem existence vázaný čistě na lidské bytí. Existencialismus, který se ve 20. století zasadil o popularizaci problémů filosofie člověka, vděčí především představiteli M. Heideggerovi (1889-1976).⁶⁴

Sám Heidegger se však odmítal zařazovat k tomuto proudu. Spíše se považoval za představitele již výše zmíněné fenomenologie. Nositele naší existence označoval Heidegger jako Dasein- zde-bytí, pobyt. Chtěl tím naznačit, že člověk je spíše místem, kde se odehrává událost bytí, v kterém bytí rozumí samo sobě a tím se ukazuje. Dasein si musí svou existenci zařizovat, nemá ji zajištěnou, musí se o ni starat. Starost je jedním ze základních tzv. existenciálů, nejsme-li zajištěni a musíme se o svou existenci starat, znamená to, že k naší existenci patří nehotovost. Celý náš svět, který sestává z nástrojů a výtvorů, je svědkem naší starosti o zajištění. Zároveň se může stát skutečnou překážkou pro plnou existenci a opravdovou starost. Každodenní život se odehrává v hromadě věcí a vymožeností, institucí, které nás nutí žít v nepřiměřeném čase. Podléháme umělému času civilizace, který je sebe-požírajícím a znovu se produkujícím cyklem. Tím je zakryt i výhled na naši opravdovou konečnost a nedokážeme proto převzít odpovědnost za svou existenci a realizovat ji. Cestou k plné odpovědnosti existence, která rozhoduje o sobě samé, mohou zajistit pouze existenční otřesy a schopnost tyto otřesy vystát a přijmout jako např. stav úzkosti, kdy nás tento stav je schopen odpoutat od věcí a jednotlivých jsoucn a napojuje nás na celek, který všechno překračuje. Úzkost takto slouží jako připomínka prostoru, kterou nelze nikdy naplnit věcmi, institucemi.

⁶³ OLŠOVSKÝ, Jiří. *Slovník filosofických pojmů současnosti*. Praha: Erika, 1999. ISBN 80-7190-804-5.

⁶⁴ BLECHA, Ivan. *Filosofie*. 3. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998. ISBN 80-7182-069-5.

Podobnou cestu za prodlevu jednotlivých jsoucen považuje Heidegger umění, které považuje za vodítko k plné existenci.⁶⁵

2.5 Postmoderní filosofie

Zjevným rysem moderny je úsilí o vytvoření jednotného řádu a výkladu světa, obzvlášť na celosvětové prosazení evropské racionality včetně náboženských či politických ideologií. K tomu si moderna nárokuje ideu jednotné vědy, přičemž vykročení z jejího rámce vede podle jejich představitelů k jasné nevědeckosti.

Postmoderna naopak jednotnou vědu a mýty o údělu lidstva odmítá, neboť dovedly svět k hrůznostem dvou světových válek, zločinům páchaným v komunismu a nesoudném zmocňování se přírody ve jménu pozitivistické vědy.⁶⁶

Postmoderna tedy odmítá být další v řadě po sobě jdoucích směrů a nejrozumnějších ismů. Jinak řečeno postmoderna se zcela odpoutává od idejí jednoty.⁶⁷

Namísto toho se tematicky dosti odlišní autoři postmoderny zaměřují na různorodost a rozmanitost forem vědění. Pluralita je v této filosofii snad nejvyšší a cennou hodnotou.⁶⁸ V těchto souvislostech významný francouzský představitel postmoderní filosofie Jean-Francois Lyotard (1924-1998) popisuje, že postmoderní je to, co vyjadřuje nedůvěru k meta-narativním příběhům. Podobné názory lze nalézt i u W. Welsche (1946), který tvrdí, že díky společenskému a technickému vývoji moderny již vznikla situace, kdy na každou otázku existuje několik rovnocenných odpovědí, a to ne v důsledku přizpůsobivosti, ale z důvodu, které je potřeba respektovat. Neexistuje žádný univerzální výklad, jímž by bylo možno zdůvodnit vše.⁶⁹ V postmoderní společnosti převládá lhostejnost, s pocity neustálého opakování, nové je bráno jako předešlé. Člověk stále hledá svou identitu, chce žít okamžitě, nyní a zde, chce být neustále mladý... Termín postmoderní je koncem šedesátých let 20. století upevňován především v architektuře a výtvarném umění.

⁶⁵ BLECHA, Ivan. *Filosofie*. 3. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998. ISBN 80-7182-069-5.

⁶⁶ BERTENS, Johannes Willem a Joseph P. NATOLI. *Encyklopedie postmodernismu*. Brno: Barrister & Principal, 2005. Encyklopedie (Barrister & Principal). ISBN 80-86598-26-8.

⁶⁷ BERTENS, Johannes Willem a Joseph P. NATOLI. *Encyklopedie postmodernismu*. Brno: Barrister & Principal, 2005. Encyklopedie (Barrister & Principal). ISBN 80-86598-26-8.

⁶⁸ OLŠOVSKÝ, Jiří. *Slovník filosofických pojmů současnosti*. Praha: Erika, 1999. ISBN 80-7190-804-5.

⁶⁹ BLECHA, Ivan. *Filosofie*. 3. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998. ISBN 80-7182-069-5.

Postmoderna reaguje na dobovou mnohotvárnost, reaguje i na skutečnost, v níž se objevují i významné anti-estetické prvky (příkladem může být lhostejnost k uměleckým dílům). Zajímavostí je, že vkus se oddaluje klasickému modernímu chápání vzdělanosti či gramotnosti. Diskuse nabírá na větším významu, než samotný konsensus.

V 80. letech dvacátého století je důležitá osobní zkušenost, především mísení prvků různých kultur, kde neexistuje definitivní a správné provedení, ale pouze ukázky, možnosti, mnoho způsobů jak díla realizovat. V postmodernismu se slučuje výtvarné umění společně s poezií, hudbou, divadlem, filosofií případně tancem.⁷⁰

⁷⁰ VÁVRA, Jiří. *Od impresionismu k postmoderně: dějiny vizuálního umění*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001. ISBN 80-7182-120-9.

3 SOUDOBÉ PROBLÉMY SPOLEČNOSTI

3.1 Kultura individualismu jako symptom současného světa

Již uplynulé 20. Století, nebylo pouze stoletím dvou světových válek, které hluboko v mysli ovlivnily současný svět, ale bylo také stoletím mnoha paradoxů a myšlenkového rozmachu. Člověk sobě samému nebyl nikdy vzdálen tak, jako v průběhu posledních desítek let. Tato cesta předešlých desítek let nikdy nebyla zcela přímočará a jednoduchá. V těchto souvislostech je třeba si uvědomit, že z člověka jako bytosti nic nevymizí, vše prožité zůstává v něm včetně následujících generací. Mnoho ztracených životů během dvou světových válek, takto nepopsatelné a nepochopitelné hrůzy, ovlivňují i ty generace, které je na vlastní kůži nezažily. V důsledku bojů, nejružnější bolesti, zodpovědnosti za to co, sám člověk nemohl ovlivnit- znamená, že být člověkem před přírodou a ostatními živočichy, ať chce nebo ne, jej přece jen do jisté míry zodpovědným činí. Neboť člověk je zodpovědný za člověka a za všechny jeho činy, aniž by si to přál a aniž si je schopen tuto míru zodpovědnosti vždy uvědomovat. Během svého putování člověk vytvořil mnoho teorií, a své objevy také ztvárnil v různých vědách a jejich odvětvích. Skutečně nelze popřít a opomenout, že obrovský posun směrem kupředu zaznamenal v oblasti techniky, ale paradoxně k tomuto posunu zapomněl připravit také své duševno a duchovno, které zůstalo zapomenuto, daleko za velkým technickým pokrokem.

S příchodem kultury individualismu a konzumního způsobužití, lidské nitro a jeho vnitřní život, může ve své podstatě přetrvávat na prapůvodní, pravěké či primitivní úrovni, ale vnější hodnoty mohou být klamné, ba dokonce mohou vypovídat o těch nejhonosnějších lidských ideálech a hodnotách. Lidstvo v současném světě jako by žilo v prevelikém klamu, kde pod zástěrou oněch vznešených lidských ideálů jsou skryty pohnutky snad pravěkého člověka, který bojuje proti všemu, co ohrožuje jeho holé přežití a existenci. G. Lipovetsky (nar. 1944) hovoří o nové povaze, která dnes v ryze konzumní době, zasahuje nejen celou společnost, ale také lidské chování každého člověka, kdy takto dochází k novému procesu individualizace a socializace.

Usazení individualismu umožnil ekonomicko-politický a kulturní vývoj, který se zakládá jak na spotřebním kapitalismu, tak nad demokratickou společností, společně s proměnami hodnotové orientace a životního stylu člověka- ve smyslu hédonismu neboli vyzdvižení materiální slasti, kdy jednání jedince se zaměřuje na „maximalizaci“ této slasti a vše, co slouží k jejímu dosažení je vnímáno pozitivně.⁷¹

Rakouský lékař a zoolog K. Lorenz (1903-1989) vyvozuje závěry z lidského jednání, za které jsme spolu-odpovědní vzhledem k přírodovědnému nahlédnutí, že budoucnost lidstva závisí na pochopení přírodních souvislostí, kdy pochybuje o zachování bytostně lidských vlastností. Novodobá neschopnost vnímat skutečné hodnoty včetně genetického úpadku způsobujícího mezigenerační odcizení, lze zjednodušeně definovat jako honbu za hmotnými statky a penězi, kvůli kterým člověk ztrácí čas sám na sebe i na druhé. K. Lorenz takto doslova hovoří o fenoménu „honby za sebou samým“. Peníze a tyto statky přestávají být prostředky k dosažení určitých potřeb, ale stávají se cílem samotným.⁷² Sociolog Z. Bauman (1925-2017) označuje modernitu jako tzv. tekutou formu, kdy sociální formy nedokážou udržet stejný tvar pro delší časové období, jelikož se rozpouštějí rychleji, než se dokážou ustálit. Současnou situaci charakterizuje jako neschopnost naplnění dlouhodobějších životních plánů v rámci lidského jednání, protože tyto existující formy nemají dostatek času ke zpevnění- jejich trvání je kratší než čas nutný k vytvoření a naplnění individuálních „životních“ projektů. Mezilidská pouta si dříve žádala mnoho investic času a úsilí stejně jako ochoty dokázat obětovat osobní zájmy, tyto pouta jsou nyní chatrnější a v mnoha případech dočasná. Jedinec vystavený trhu práce staví do výhody soutěživost, přičemž práci v týmu staví na dočasnou úroveň- společnost takto ztrácí povahu struktury a přetváří se v pomyslnou síť náhodných spojení a rozpojení. V předchozích souvislostech dochází ke kolapsu dlouhodobého myšlení, jednání a sociální struktury, což vede ke splétání individuálních životů do krátkodobých sérií a takto rozkouskovaný život podněcuje k laterální orientaci.⁷³ O samotné výchově k individualismu a k silné osobnosti můžeme hovořit jako o liberálním myšlení, podle kterého se člověk nemá v životní cestě opřít o nic jiného, než sám o sebe. V tomto způsobu žití neexistuje žádná rodina, žádné pevné a ryzí přátelské svazky či žádné prostředí vytvářející jistotu.

⁷¹ LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. Praha: Prostor, 1998. Střed (Prostor). ISBN 80-85190-74-5.

⁷² LORENZ, Konrad. *Odumírání lidskosti*. Praha: Mladá fronta, 1997. Souvislosti (Mladá fronta). ISBN 80-204-0645-x.

⁷³ BAUMAN, Zygmunt. *Tekuté časy: život ve věku nejistoty*. Praha: Academia, 2008. XXI. století. ISBN 978-80-200-1656-0.

Takový moderní člověk proto musí být vybaven všemi schopnostmi vedoucími k úspěchu – k těmto schopnostem patří i vzdělání a především sebejistota. Jedná se o druh jistoty obrácené „dovnitř“. V duchu individualismu jsou tito lidé orientováni na sebe, bez schopnosti sebereflexe v čemž hraje roli i nízká vzájemná vnímavost. Pokora, se může ve svém způsobu zdát směšná. Příkladem může být žena, která má děti a potřebuje podporu, nejlépe samozřejmě v otci svých potomků. Toto však odporuje zásadám individuální nezávislosti. Protože děti vidí u rodičů rozvody a nedorozumění založená na individuálním sobectví a nepřizpůsobivosti rodičů, samy nechťejí v budoucnu trvalý vztah. Tento fenomén se umocňuje generačně a v některých případech se hovoří o novodobém vymírání společnosti. Výchova k této silné individualitě má nepochybně své stinné stránky – podílející se na utváření současného světa a modernity.⁷⁴

3.2 Výchova v dilematech

Při veškerých roznostech v teoriích o člověku existuje jedno společné, čímž je lidská počáteční nehotovost, a tedy i nezbytnost výchovy. Toto období nehotovosti – dětství bylo po mnoho staletí chápáno jako předstupeň dospělého člověka. Na dítě se pohlíželo jako na nehotového a nedokonalého člověka. Nehotovost, která má být dlouhotrvající výchovou proměněna ve zralost, způsobilost a ve svém psychologickém, biologickém či duchovním smyslu skrývá zcela zásadní možnosti. Například proti ideálu přirozené výchovy lze uvést řadu námitek. Nachází se zde problém spojený s užíváním termínu „přirozenost“. V Rousseauově podání je přirozená výchova orientovaným procesem k pomoci dítěti, aby se stalo bytostí mající smysl pro řád světa, tedy ve skutečnosti se stát tím, čím od přírody není. Zvíře je od přírody limitováno svým ohraničeným světem, zatímco, člověk se stává tím, čím má být vzhledem k duchovnímu růstu. Díky nehotovosti může jít dítě ve svém vývoji mnohem dál než zvíře a nehotovost se ve své podstatě stává tvárností.

Dětství vyžaduje po dlouhá léta péči a výchovu, která má nejčastěji moralizující a motivační účinky jako prostředek pro kultivaci ve společenském životě.⁷⁵

⁷⁴ PODRACKÝ, Vlastimil. *Občanská obroda: konzervativní pohled na problémy současného světa*. Olomouc: Votobia, 2003. ISBN 80-7198-554-6.

⁷⁵ STROUHAL, Martin. *Teorie výchovy: k vybraným problémům a perspektivám jedné pedagogické disciplíny*. Praha: Grada, 2013. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4212-0.

Mezi největší autority, jež se snaží porozumět fenoménu výchovy, společně s její problematičností patří Eugen Fink. Fink otevřel řadu témat týkajících se dilemat a antinomií v nichž se pohybuje každá výchova se svými možnostmi a omezeními. Dle Finka je nutné se zamyslet nad předpoklady výchovy a z těchto nároků vyvozuje řadu antinomií, ke kterým se každý kdo vychovává, dobere. Jisté dilema nastává již mezi výchovou jako pomocí a výchovou jako manipulací. Dobrý vychovatel si časem musí položit otázku, zda má právo jiným vnucovat své pojetí života a hodnot. Vychovávající musí i rozpoznat jak naivní až nebezpečné je žádat po dětech, aby byly mnohem lepší, než jsme my vychovatelé a vtiskovat jim jednání, která se nachází v nedostatečné životní praxi. Pokud by byla vychovateli přisouzena absolutní odpovědnost za veškeré výchovné cíle, nabízí se otázky, zda by to neznamenal konec veškeré výchovy. Kdo by s výchovou čekal tak dlouho, dokud si neujasní smysl a povahu lidské existence s vlastním pojetím dobra, by se nikdy ani nemusel odhodlat vychovávat- příkladem mohou být ti, kteří nechtějí mít děti nebo je nechtějí vychovávat. Za antinomií je považována i moc a bezmoc vychovatele, která úzce souvisí s nepřenositelností životních zkušeností.

Jedním z největších omylů je záměna školy za život a svět sám. Škola je instituce, kde se děti a mladiství sice učí jaký je svět, ale nenaučí se jak žít, neboť na toto neexistuje návod. Z jedné strany cílené výchovatelské působení formuje představy o světě-ze strany druhé, se nachází bezmoc vychovatele, jehož vlastní zkušenost již patří jiné době, se zkušenostmi jiné generace. Škola jako instituce, jako by náhle pokulhávala za opravdovým životem. Zůstane jen plané mentorování s bezmocnou snahou vychovatele uchránit mladší generace před vlastními chybami.⁷⁶ Další problém spočívá v tom, že výchova nemá konce a i sám vychovatel je vychováván. Každý kdo káže jinému, se vystavuje riziku, že se stane až groteskní postavou, která se rozpadá nad skutečným ideálem. Problém nastává obzvlášť, pokud ten, kdo morálku káže, je sám bez morálky. Dobrým vychovatelem či učitelem není pouze věcí vzdělání.

Vystává zde také otázka, kdo je vlastně tím lepším nebo úspěšným vychovatelem? Člověk se spíše infantilními rysy, který si dokáže s dětmi hrát, zaujmout je a strhnout nebo člověk, který je zralý se svým názorem na svět, s velkou mírou odpovědnosti.

⁷⁶ PELCOVÁ, Naděžda. *Vzorce lidství: filosofické základy pedagogické antropologie*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-756-5.

Existuje zde rozpor mezi profesionalitou- odbornou náročností a mezi pracovní rutinou, do níž by ten, kdo i vychovává, neměl upadnout, protože výchova přeci nemá konce, a ani vychovatel není sám nikdy hotov se svou vlastní výchovou.⁷⁷

Střed kultury a dítěte představuje neodstranitelné napětí mezi individuálním a obecným v rozporu postmoderní doby. Požadavky svobody se pro mladé generace střetávají s požadavky odpovědnosti za podobu světa, do něhož generace vstupují. Český filosof a pedagog Radim Palouš (1924-2015) v této souvislosti upozorňuje, zda je vůbec možné ustanovit jakési modely schopné minimalizovat škody, které výchova může napáchat na jedinci. Rovněž připomíná význam filosofického vzdělání, neboť právě filosofie je pojistkou proti dogmatismu zdravého rozuma včetně vědního profesionalismu.⁷⁸ Každá výchova se bezpochybně pohybuje v dilematech, co ale vlastně dnešní společnost „vychovávanému“ tedy dítěti může nabídnout? V současném světě je to velký příliv informací, ale ve většině případů bez přesného vymezení dobrého a zlého, jak to např. bývalo v pohádkách předešlých generací. V současnosti je naopak dítě pomocí médií a počítačů zahlceno poznatky, které není schopno rozumově ani citově zpracovat. Východiskem může být zvyklost setkávat se s bolestí a smrtí prostřednictvím médií, že začínáme být k těmto událostem lhostejní i v reálném životě. Z toho vyplývá tzv. osamocené dětství, které nabízí dítěti hojnou přemíru informací, vzory ze showbyznysu ve jménu konzumního a spotřebního života, nedostatek času v rodinách a popovídání si o jeho problémech.

Dítěti je takto nabízeno dětství v osamělosti, bez lidské blízkosti, ale s neustálou blízkostí techniky, kterou zvládají děti na výbornou či mnohdy mnohem lépe, než někteří dospělí, jelikož s technikou popravdě vyrůstají a ve velké míře se podílí na celém „dětství“.

Vše posléze směřuje k neschopnosti navzájem mezi sebou skutečně komunikovat a reálně sdílet život i svět s druhými, což má jistý dopad i na snižování empatie v prohlubujícím se individualismu v negativním slova smyslu.⁷⁹ Výchově lze rozumět jako přípravě k životní zdatnosti, kterou jako lidé utváříme a rovněž jsme za ni také odpovědni.

⁷⁷ STROUHAL, Martin. *Teorie výchovy: k vybraným problémům a perspektivám jedné pedagogické disciplíny*. Praha: Grada, 2013. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4212-0.

⁷⁸ STROUHAL, Martin. *Teorie výchovy: k vybraným problémům a perspektivám jedné pedagogické disciplíny*. Praha: Grada, 2013. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4212-0.

⁷⁹ PROKEŠOVÁ, Miriam. *Filosofie výchovy*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7042-693-4.

Životní zdatnost, která je chápána jako soubor schopností, znalostí a postojů člověka, které se ve společnosti pokládají za nutné k tomu, aby mohl svůj život vést odpovědně, smysluplně a dobře. Výchovou nepředáváme pouze své postoje, ale také jedince naplňujeme onou smysluplností života a světa.⁸⁰

3.3 Problémy moderního „kyber-člověka“

Nacházíme se v „druhé přírodě“ konstatoval ve své knize filosof E. Fromm. Jak lze zjednodušeně tento výrok vysvětlit- člověk je od přírody tvorem jednajícím a aktivním. Jeho aktivita spočívá ve vyvážení stále nových podmínek, aby přežil. Toto vytváření podmínek zahrnuje i přírodu, kterou přetváří tak, aby ji mohl naplno využívat a současně mu byla užitečná. Takto upravená příroda vytváří prostředí pro lidský pobyt, v němž může člověk žít, a nazýváme jej kulturou. Takto vytvořena kultura bývá označována jako „umělá“ příroda. Můžeme se tedy ptát, v jakých podmínkách a prostředí, které si člověk jednadvacátého století stále vytváří, žije? Vývoj informačních a komunikačních technologií s sebou přináší stále mnoho nových změn usazujících se v naší kultuře i výchově. Rodiče i pedagogové se stále seznamují s novými fenomény jako je např. kyberšikana, ICT aplikace, online komunity a s různými dalšími termíny.

Již zmíněný E. Fromm hovoří o člověku jako o nové „kybernetické“ bytosti, kterou lze definovat v několika znacích. Jedním z hlavních problémů moderního kyber-člověka viděl Fromm především ve vazbě na neživé předměty s prohlubující se neschopností vcítit se do druhé osoby, v neurotických nutkáních pozorovat stále totéž, s touhou být ponechán v klidu a hlavně nebýt rušen atd.⁸¹ V současné společnosti nalezneme autory navazující na Frommovy myšlenky, kteří zároveň upozorňují na úskalí digitalizovaného světa. Digitalizace všedních dnů narůstá a má fatální následky, hlásá přední německý neurolog a psychiatr Manfred Spitzer. Dle Spitzera přenechávání kontroly médiím nad lidskými oblastmi života, dlouhé hraní online her včetně sezení na sociálních sítích vykazuje znaky nemoci, jejímž výsledkem je deprese, poruchy spánku či soustředění a u dětí se špatně vyvíjí motorika, jazyk i schopnost empatie.⁸²

⁸⁰ BREZINKA, Wolfgang. *Filozofické základy výchovy*. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-169-5.

⁸¹ FROMM, Erich. *Mít nebo být?*. Praha: Naše vojsko, 1992. ISBN 80-206-0181-3.

⁸² SPITZER, Manfred. *Kybernemoc!: jak nám digitalizovaný život ničí zdraví*. Přeložil Iva KRATOCHVÍLOVÁ. Brno: Host - vydavatelství, 2016. ISBN 978-80-7491-792-9.

Stejně jako je nutnost naučit se již v raném dětství chodit a mluvit, rovněž se musíme učit i chování ve společnosti. Schopnosti komunikace rozvíjíme řečí a rozhovorem, sociální chování se tedy učíme při vzájemném setkávání.⁸³ Jistým úhlem pohledu se tato tvrzení zdají být banální ve své samozřejmosti, ale v měnící se společnosti, se tato „samozřejmost“ vytrácí. Jeden z problémů nastává ve chvíli, kdy opravdu musíme společenské styky zažívat, v této oblasti mají digitální média na sociální chování negativní dopady, jelikož reálné kontakty jsou nyní vytlačovány kontakty virtuálními. Současná mládež prokazatelně trpí stále větší ztrátou empatie, čím více času tráví před obrazovkou.⁸⁴

V následující tabulce jsou uvedeny rizika pro mládež, znázorňuje třídění nežádoucích jevů dle oblastí, do kterých spadají, a dle způsobů, jak se mládež s nimi setkává. Klasifikace rozlišuje 4 typy rizik-komerčního, agresivního, sexuálního a hodnotového rázu, jimž smí mladiství čelit ve třech odlišných kontextech.

⁸³ SPITZER, Manfred. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7294-872-7.

⁸⁴ SPITZER, Manfred. *Kybernemoc!: jak nám digitalizovaný život ničí zdraví*. Přeložil Iva KRATOCHVÍLOVÁ. Brno: Host - vydavatelství, 2016. ISBN 978-80-7491-792-9.

Tabulka 1. Klasifikace online rizik pro dětské uživatele internetu (Livingstone, Haddon, 2009)⁸⁵

Typ rizika	Obsah: dítě jako příjemce	Kontakt: dítě jako účastník	Počínání: dítě jako pachatel
Komerce	reklama, spam, nabádání k poskytování peněžní podpory	získávání, uchovávání osobních údajů	gambling, nelegální stahování, hackování
Násilí	násilí, nenávistný či děsivý obsah	Oběť kyberšikany, online obtěžování či pronásledování	pachatel kyberšikany online obtěžování či pronásledování
Sexualita	pornografie a jiný sexuálně zraňující obsah	setkávání se s neznámými lidmi z internetu, sexuální zneužívání	vytváření, nahrávání pornografických materiálů
Hodnoty	rasistické a jiné zkreslené informace či rady	sebepoškozování, přesvědčování a manipulace ze strany druhých	poskytování (zavádějících) rad např. hubnutí nebo sebevraždy

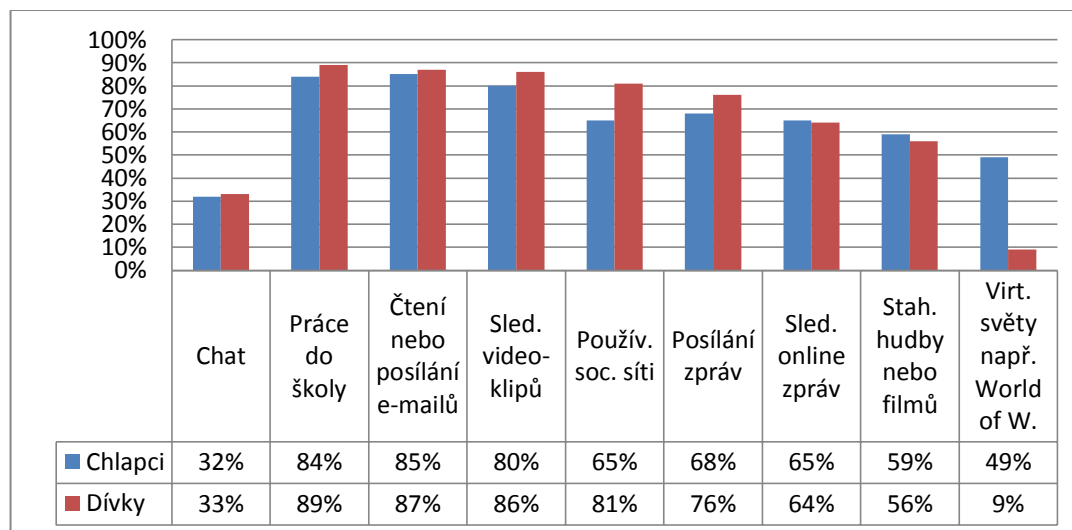
Internet podle ČSÚ používá celkem 69 % lidí z celé populace, přičemž internet používalo 96% mladých ve věku 16-24 let v roce 2012 (ČSÚ, 2012). Podle výsledků projektu EU Kids Online II, tráví 80 % českých dětí ve věku 9-16 let minimálně hodinu denně na internetu (ve všední den i o víkendu). Asi pětina dětské populace pak tráví u internetu ve všední dny tři hodiny a více.⁸⁶

⁸⁵ ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7527-6.

⁸⁶ ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7527-6.

V grafu 1 je znázorněná četnost nejrozličnějších online aktivit, které chlapci a dívky ve věku 9 až 16 let provozují na internetu (viz graf 1).

Graf 1. Aktivity českých dětí ve věku 9-16 let na internetu (zdroj EU Kids Online II)⁸⁷

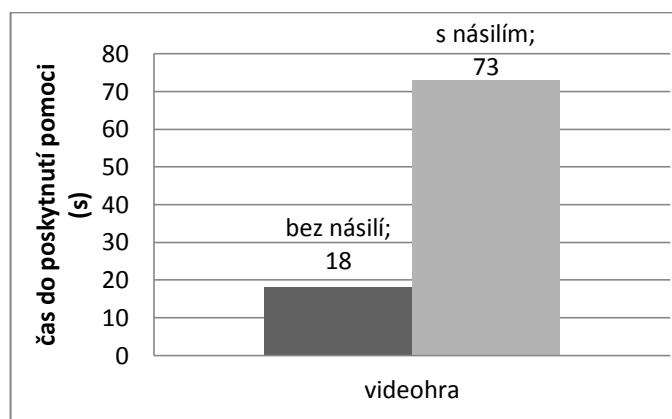
Jelikož již zmíněné počítačové hry se dnes často hrají na internetu, byla závislost na PC hrách zařazena jako oblast výzkumu do systému psychiatrických diagnóz. Lze se setkat s tvrzením, že počítačové hry nemají ani při intenzivním hraní žádné negativní dopady, nýbrž naopak pozitivní účinky, kdy údajně zlepšují pozornost, koordinaci, rychlost reakcí a dokonce i procesy učení. Jedna ze studií publikována v odborném časopise *Psychological Science* poukazuje, že PC hry nezlepšují pozornost, naopak se jimi vytváří porucha pozornosti, rovněž byla prokázána zvýšená impulzivita a současně omezená výkonnost či schopnost rozhodovat se. Hrané hry s agresivními obsahy zřetelně oslovují muže, ženy naproti tomu jeví silnější závislost na sociálních médiích např. Facebook. Mnozí rodiče považují PC hry za součást kultury mládeže, a z tohoto důvodu – z obavy před sociálním vyloučením, opatřují potřebný software.⁸⁸

V pozadí obav rodičů, že by se u dětí, které tato média neužívají, mohly porušit sociální vazby, jsou tyto obavy nepodložené. Příkladem může být experimentální studie amerických psychologů B. Bushmana a C. Andersona ve vztahu k empatii a ohledně účinků mediálního násilí na chování lidí v jejich práci *Comfortably numb*. Studie spočívala v měření času na pokusných osobách, pomoci někomu v nouzi (viz graf 2).

⁸⁷ ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7527-6.

⁸⁸ SPITZER, Manfred. *Kybernemoc!: jak nám digitalizovaný život ničí zdraví*. Přeložil Iva KRATOCHVÍLOVÁ. Brno: Host - vydavatelství, 2016. ISBN 978-80-7491-792-9.

Graf 2. Kolik času (v sekundách) potřebují pokusné osoby, aby pomohly někomu, kdo je v nouzi, poté co právě 20 minut hrály PC hru bez násilí, nebo hru obsahující násilí⁸⁹

Moderní kyberčlověk je stále rozvíjejícím se fenoménem s vedlejšími účinky na vzdělanost, výchovu i zdraví. Vezmeme-li v úvahu roztěkanost, nadváhu způsobenou nedostatkem pohybu, úzkosti a deprese společně se ztrátou empatie a osamělost, každý si můžeme představit jaké dopady to má na společnost v globálním rozsahu. Rovněž výchova, která se nám na první pohled zdá, že je činností, jež všichni hravě zvládáme, je bohužel tím nejtěžším úkolem a závazkem, za který neseme zodpovědnost. Mladiství jsou velmi citliví na prostředí, přejímají vzorce chování nejen od rodičů, ale také od svých „idolů“, se kterými se v moderním světě potýkají. Děti představují odrazy nás samých a rozhodujeme o tom, jakou cestou se vydají. Rodiče proto musí mít přehled o digitálním životě svých dětí, včetně toho, že sám kdo vychovává, musí být oním pozitivním příkladem.

⁸⁹ SPITZER, Manfred. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7294-872-7.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Tato práce obsahuje šetření formou dotazníku, který obsahuje názory učitelů a oslovených respondentů k filosofii a jejímu postavení ve společnosti. Výzkumné šetření a jeho výsledky nelze vztahovat na celou populaci.

4.1 Organizace výzkumného šetření

Výzkumné šetření proběhlo v měsíci únoru a březnu 2018. Jako nástroj k výzkumu byly použity anonymní dotazníky v tištěné i elektronické podobě (viz příloha).

4.2 Metoda výzkumu a zpracování získaných dat

Dotazníkové šetření má své výhody. Jednak tato metoda je nenáročná jak po finanční, tak časové stránce. Během krátké doby lze dotazníkem oslovit i mnoho respondentů. Od dotazovaných je možné získat dostatečný počet odpovědí, což zaručuje především reprezentativnost včetně vysoké standardizace výzkumu, umožňující zpracovat získaná data. Nelze ale přehlédnout, některá negativa, která šetření dotazníky nastávají. Samotné odpovědi během vyplňování respondenty, nemusí obsahovat negativní názory dotazovaných, neboť vyplnění dotazníků mohou takto odmítnout.

Dotazník je vyplňován zcela dobrovolně, odpovědi nemusí vždy obsahovat skutečný názor, ale pouze to, co si dotazovaný myslí, že by měl správně odpovědět. Dotazník byl vyplňován v elektronické podobě prostřednictvím e-mailů a v tištěné formě. Otázky v dotazníku byly totožné pro učitele i ostatní respondenty.

Dotazník celkem obsahoval 14 otázek, s počtem 9 uzavřených otázek a 5 otázek otevřených s volnou možností odpovědi. Z učitelů velkou část respondentů zastupovala ZŠ a MŠ Mendelova v Karviné.

Data byla tříděná čárkovací metodou, dále byla v následujícím textu znázorněna prostřednictvím histogramů s rozdělením na skupinu učitelů a skupinu ostatních náhodně vybraných respondentů.

Výšečové diagramy jsou znázorněny bez rozdělení na jednotlivé skupiny. Výsledky otevřených otázek s volnou odpovědí jsou zpracovány v tabulkách četnosti.

4.3 Výzkumný soubor a jeho charakteristika

Výzkumný soubor tvořili učitelé a pedagogičtí pracovníci včetně rodičů. Výzkumný soubor tvořil celkem 111 respondentů (s počtem 57 učitelů a 54 respondentů bez pedagogického zaměření). Výzkumu se celkem zúčastnilo 32 mužů, 79 žen ve věku od 18 do 56 let.

Respondenti s vysokoškolským vzděláním zastupují v dotazníkovém šetření 67 %, dotazník dále vyplnilo 25 % respondentů se středoškolským vzděláním s maturitou, 6% s vyšším odborným vzděláním, 1 % respondentů s výučním listem a 1 % respondentů se základním vzděláním.

4.4 Výzkumný cíl šetření

Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, jaké postavení zaujímá filosofie ve společnosti 21. století, jak velké rozdíly se objevují v posouzení její prestiže a atraktivnosti, objasnit přínosy či naopak její negativa, vymezit důležitost filosofie pro výchovu a život mezi skupinami jednotlivých respondentů.

Filosofie není pouze akademická disciplína, ale způsob života, týká se všech členů společnosti, v některých případech, je vnímána i velice rozporuplně z důvodu, jelikož veřejnost se může domnívat, že nepřináší žádné praktické využití, případně ji respondenti mohou spojovat pouze s historickým pohledem. Tyto jednotlivé vlivy lze tedy očekávat i v odpovědích respondentů.

4.5 Výzkumný problém

Pro diplomovou práci je definován tento výzkumný problém:

Existují statistické rozdíly v posouzení prestiže, vážnosti, užitečnosti, atraktivnosti a přínosu filosofie v moderní společnosti mezi jednotlivými skupinami respondentů?

4.6 Výzkumné otázky a hypotézy

Výzkumná otázka č. 1:

Existují statistické rozdíly ve vnímání prestiže filosofie u jednotlivých skupin výzkumného vzorku?

H1: Ve vnímání prestiže filosofie u jednotlivých skupin výzkumného vzorku existují statisticky významné rozdíly.

Výzkumná otázka č. 2:

Je rozdíl ve vnímání důležitosti filosofie u jednotlivých skupin výzkumného vzorku?

H2: Vnímaná důležitost filosofie u jednotlivých skupin výzkumného vzorku není odlišná.

Výzkumná otázka č. 3:

Je rozdíl ve vnímání přínosu filosofie ve vztahu k výchově u jednotlivých skupin výzkumného vzorku?

H3: Vnímaný přínos filosofie ve vztahu k výchově u jednotlivých skupin výzkumného vzorku není odlišný.

4.7 Výsledky dotazníkového šetření

V této části práce jsou obsaženy výsledky výzkumného šetření u zkoumaných skupin respondentů, v pořadí jednotlivých položek v dotazníku.

4.7.1 Respondenti

Histogramy četnosti zaznamenávají odpovědi respondentů na jednotlivé položky v dotazníku v závislosti na jejich zaměření týkající se výchovné či vzdělávací činnosti, tedy učitelé a veřejnost (ostatní respondenti bez pedagogické praxe).

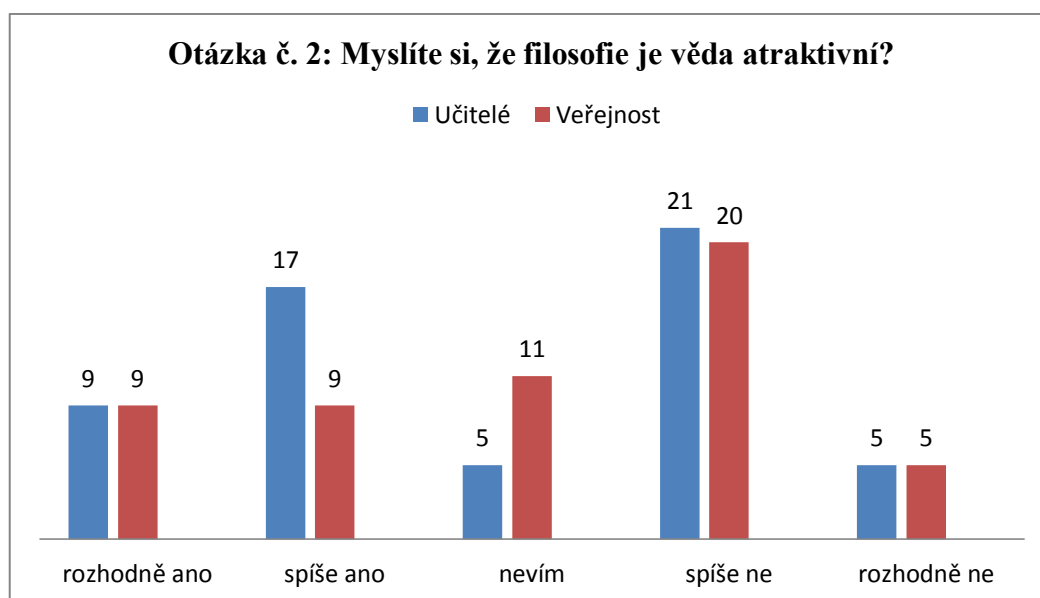
Výšečové diagramy zaznamenávají procentuální vyjádření odpovědí na jednotlivé položky dotazníku bez rozlišení.

Otázka č. 1 byla otevřená se slovním komentářem, respondenti uváděli vlastními slovy co je filosofie a k čemu slouží.

Tabulka 2. Nejčastěji zmiňované odpovědi vztahující se k definici filosofie

Odpovědi	Počet
Věda o poznání života a světa	66
Myšlení o bytí a nebytí, filosofie hledá otázky na odpovědi	21
Filosofie prostupuje každodenním životem, souvisí s náboženstvím, ovlivňuje naše rozhodování	6
Filosofie je hledání moudrosti	6
Nevím, k čemu filosofie slouží, je zbytečná	5
Filosofie je bezcílné přemýšlení o věcech	3
Filosofie zkoumá názory ve společnosti	2

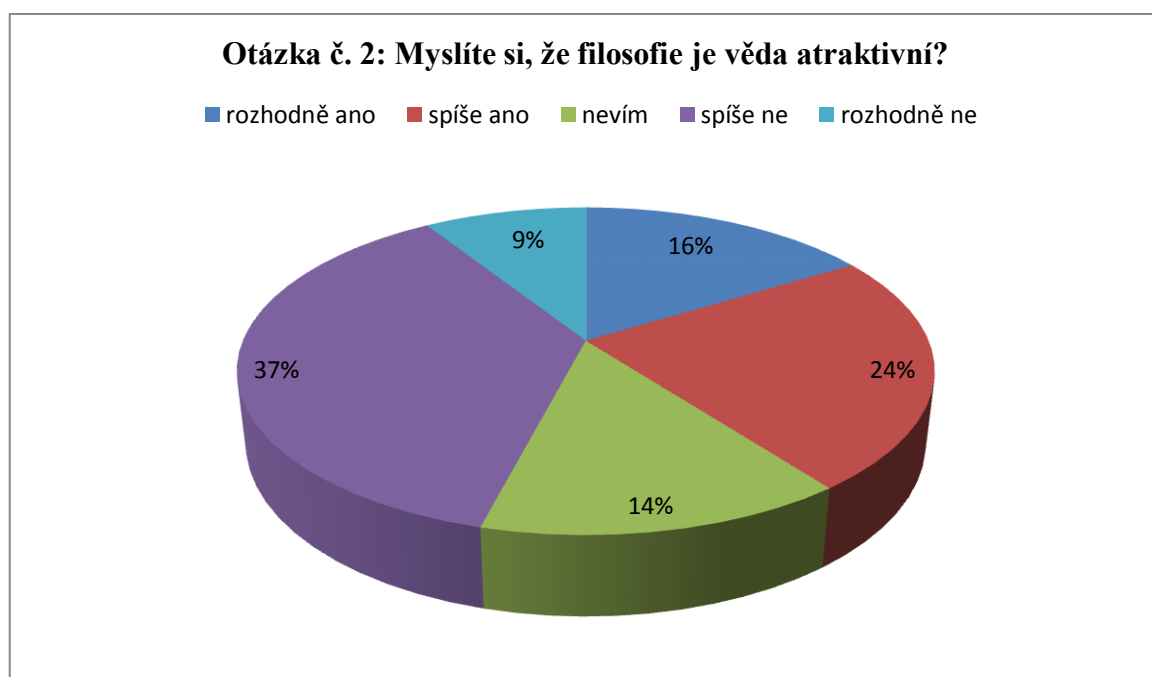
Graf 3. Histogram četnosti – Myslíte si, že filosofie je věda atraktivní?

V histogramu četnosti se neprojevily výrazné rozdíly v posouzení atraktivity filosofie v závislosti na pedagogickém vzdělání a pedagogické činnosti.

Učitelé i ostatní respondenti odpovídali velice podobně. Skupina, která pokládá filosofii za vědu rozhodně atraktivní je totožná počtem odpovědí, rozdílnost odpovědí se projevuje u skupiny, která ji vnímá jako spíše atraktivní nebo nedokáže její atraktivitu posoudit. Téměř totožná shoda nastává i v posouzení skupin, které reagují na neatraktivnost filosofie. Učitelům jako lidem, kteří svým působením ovlivňují a vzdělávají další generace, připadá zajímavé pozastavovat se nad určitým filosofickým myšlením, a takto čerpat zkušenosti pro své rozhodování. Negativní odpovědi bývají ovlivněny neporozuměním filosofií, učitelé i ostatní respondenti v ní postrádají především praktické využití.

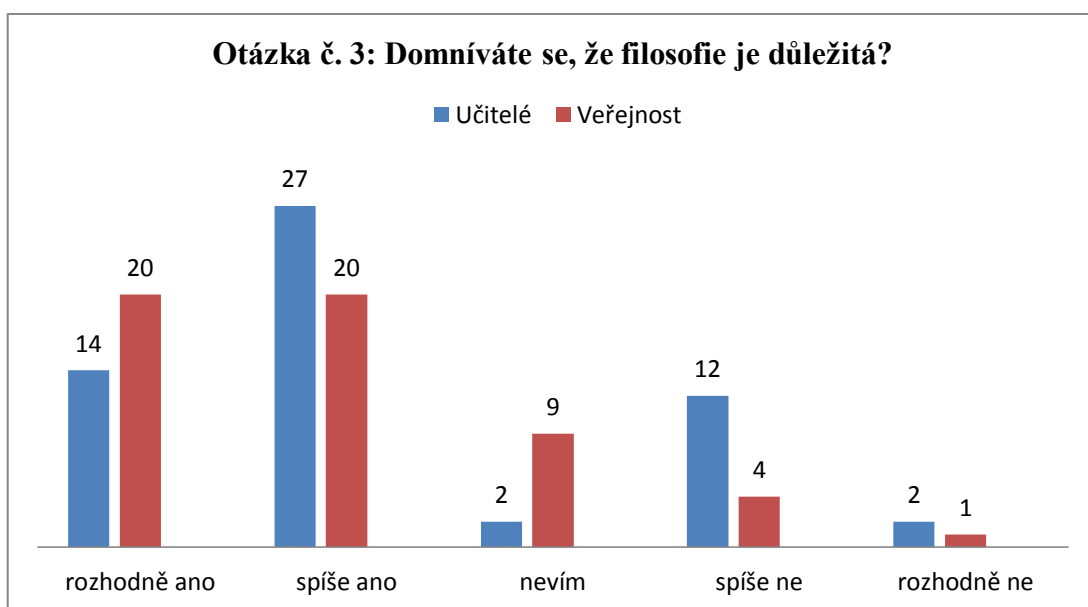
Graf 4. Výšečový diagram v procentech – Myslíte si, že filosofie je věda atraktivní?

Ze 111 respondentů- považuje 16 % respondentů filosofii za vědu rozhodně atraktivní a 24 % za spíše atraktivní. Celkem 14 % dotazovaných nebylo schopno tuto otázku posoudit. Za zcela neatraktivní vědu považuje filosofii 9 % respondentů, spíše negativně vnímá atraktivitu filosofie 37 %.

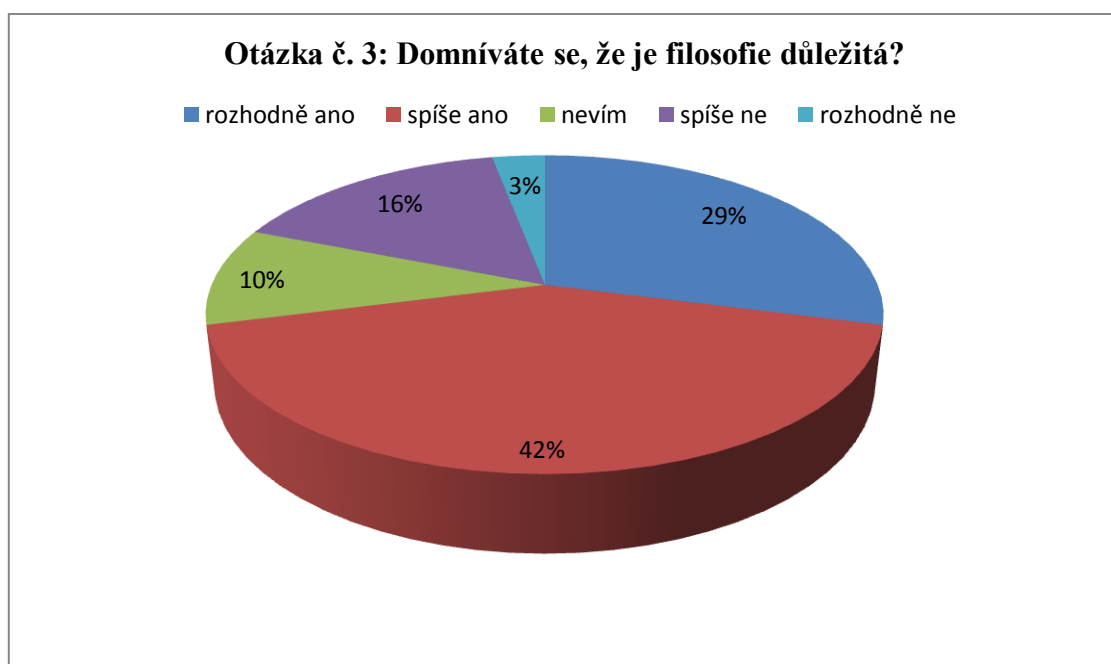
Jistě existují možné důvody, proč někteří respondenti při odpovědi na tuto otázku byli nerozhodni. Jedna z možností je, že někteří dotazovaní opravdu nedokážou posoudit atraktivitu filosofie jako humanitní vědy, ani se nikdy nad podobnou otázkou nezamýšleli. Příčinou může být i nejistota s pocitem, aby dotazník nebyl vyplněn nesprávně a z tohoto důvodu mohla být zvolena i neutrální odpověď.

Graf 5. Histogram četnosti – Domníváte se, že filosofie je důležitá?

V histogramu četnosti se neprojevily výrazné rozdílnosti mezi odpověďmi rozhodně ano, spíše ano v závislosti na pedagogickém vzdělání a nad pedagogickou činností respondentů. Učitelé i ostatní respondenti pokládají filosofii za vědu důležitou, lze předpokládat, že si uvědomují její prospěšnost, kterou klade na člověka. Rozdílnost lze shledat u odpovědi spíše ne a rozhodně ne, u kterých učitelé v menší míře převyšují ostatní respondenty.

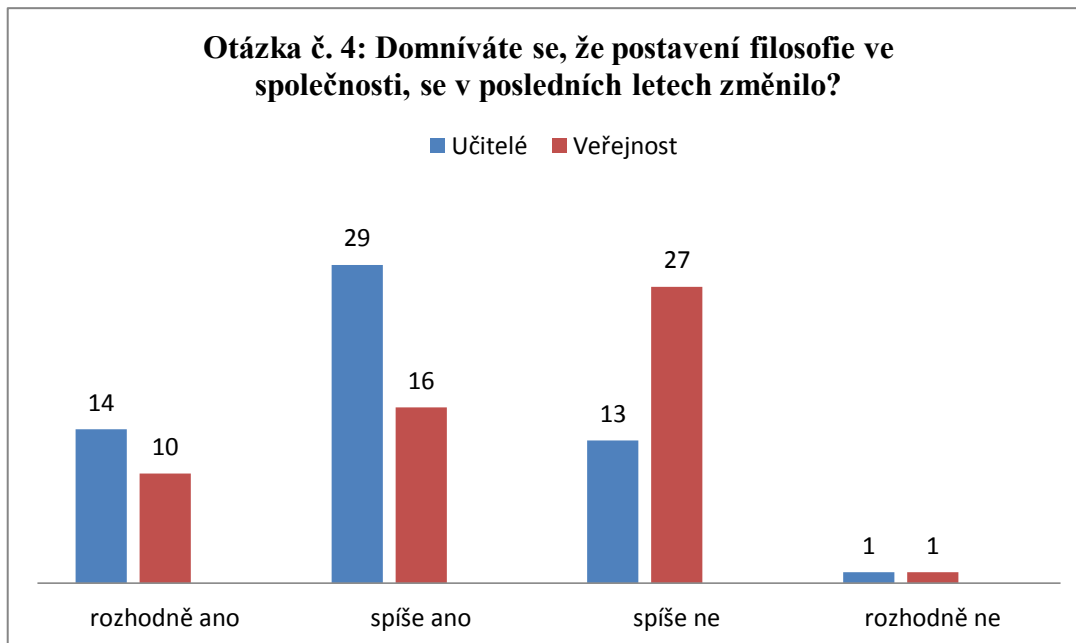
Graf 6. Výšečový diagram v procentech – Domníváte se, že filosofie je důležitá?

Jako důležitou a přínosnou vědu hodnotí filosofii 71 % dotazovaných respondentů, z toho 29 % odpovědělo rozhodně ano a 42% spíše ano. Odpovědi nevím, spíše ne a rozhodně ne dohromady tvoří 29 %.

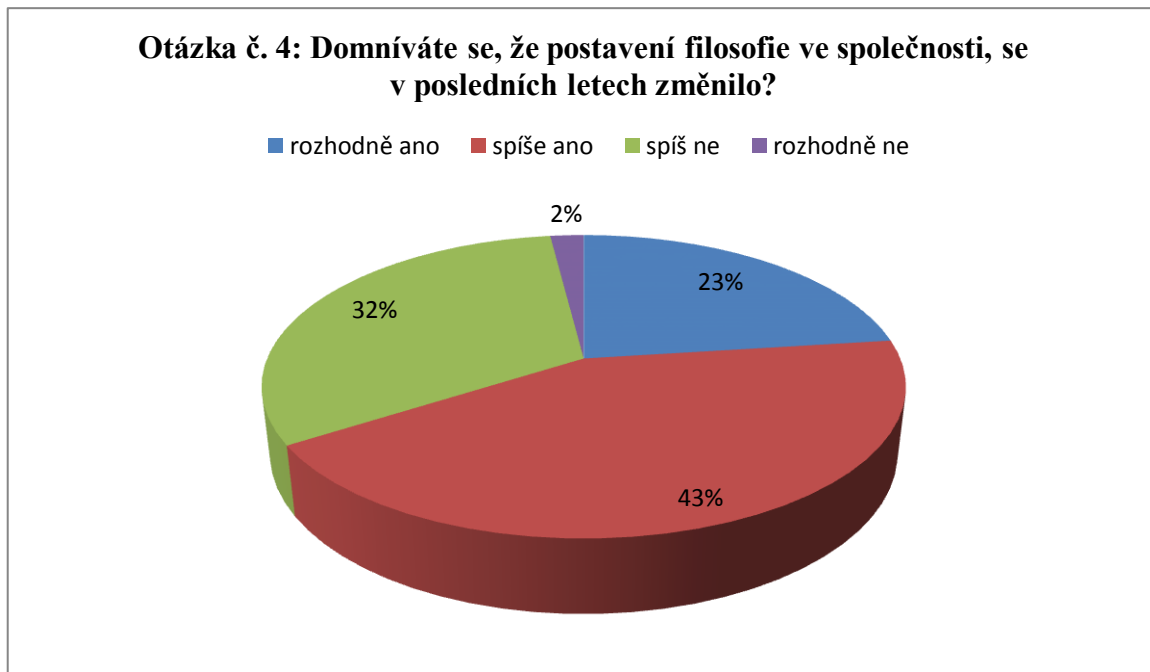
Na výšečovém diagramu je jasně prokázáno, že respondenti vnímají filosofii i v současném světě jako vědu důležitou, potřebnou.

Graf 7. Histogram četnosti- Domníváte se, že postavení filosofie ve společnosti, se v posledních letech změnilo?

V grafu četnosti se vyskytuje v závislosti na učitelích větší rozdíl v odpovědi spíše ano, která vypovídá o změně postavení filosofie ve společnosti, menší rozdíl mezi skupinami respondentů se objevuje v odpovědi rozhodně ano. U odpovědi spíše ne, ostatní respondenti příliš nevnímají společenskou změnu, která by měla v současném světě dopad na postavení filosofie jako vědy.

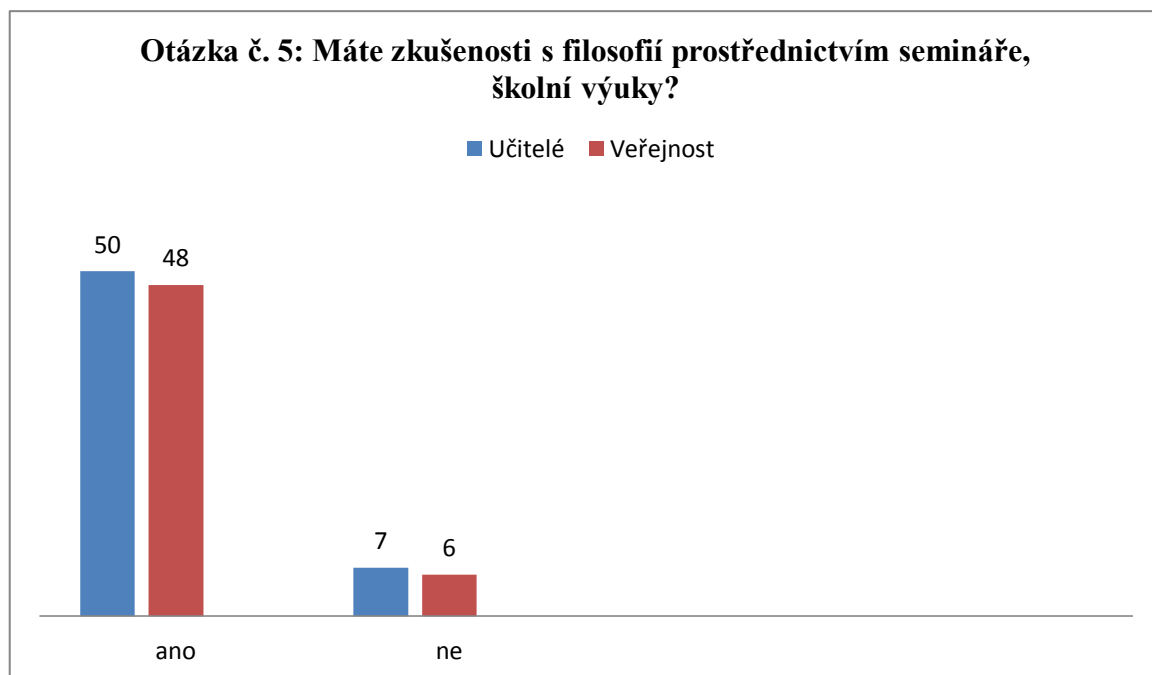
Graf 8. Výšečový diagram v procentech - Domníváte se, že postavení filosofie ve společnosti, se v posledních letech změnilo?

Dotazovaní respondenti odpovídali následovně: s odpovědí rozhodně ano souhlasilo 23%, spíše ano odpovědělo 43%, spíše ne – 32% a rozhodně ne v pouhých 2%.

Velká část dotazovaných se shoduje, že postavení filosofie ve společnosti se bezpochyby v posledních letech změnilo.

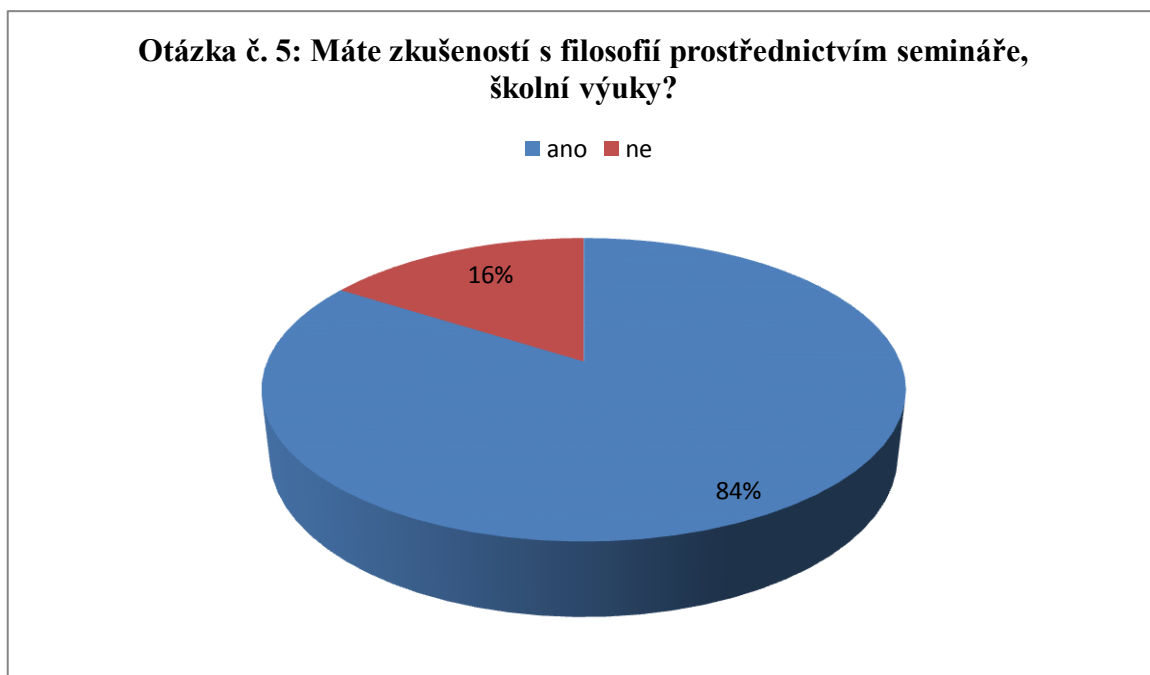
Graf 9. Histogram četnosti- Máte zkušenosti s filosofií prostřednictvím semináře, školní výuky?

Nebyl zaznamenán větší rozdíl v odpovědích mezi skupinami respondentů.

Pouze malá část dotazovaných mezi učiteli a dalšími respondenty, nemá žádnou zkušenost s filosofií jako vyučovacím předmětem, případně prostřednictvím dobrovolného vzdělávacího semináře.

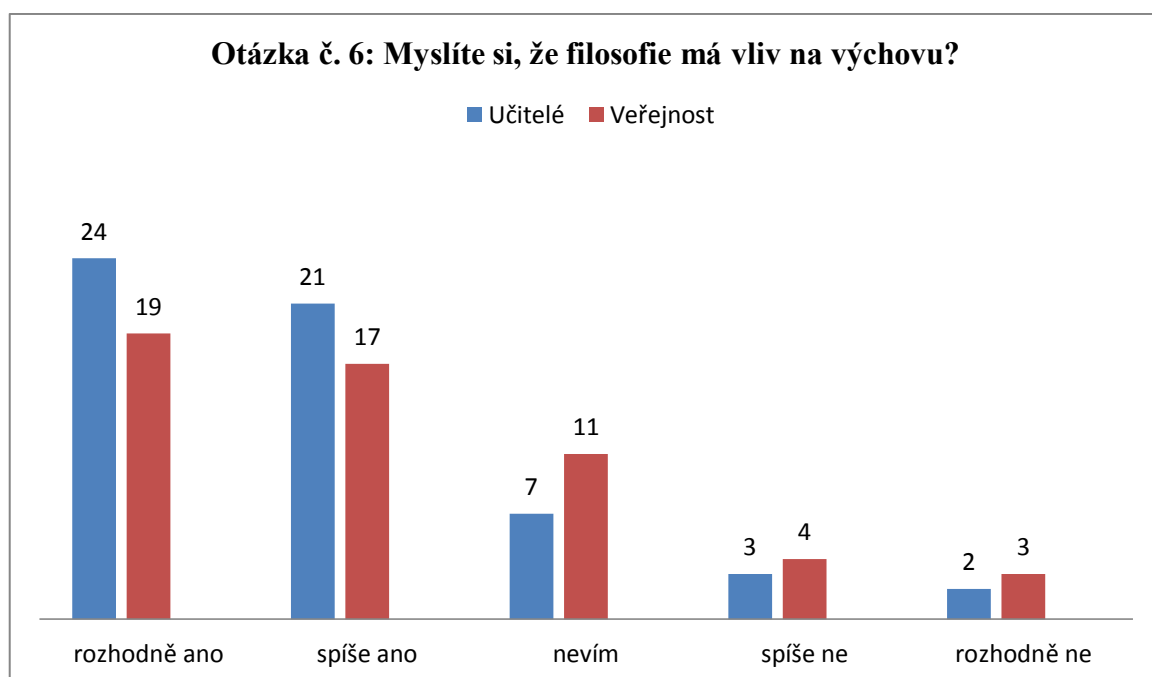
Graf 10. Výšečový diagram v procentech – Máte zkušenosti s filosofií prostřednictvím semináře, školní výuky?

84% z dotazovaných respondentů má s filosofií přímou zkušenost jako vyučovacím předmětem, pouhých 16 % dotazovaných se s filosofií nesetkalo ani ve škole, ani v žádném semináři.

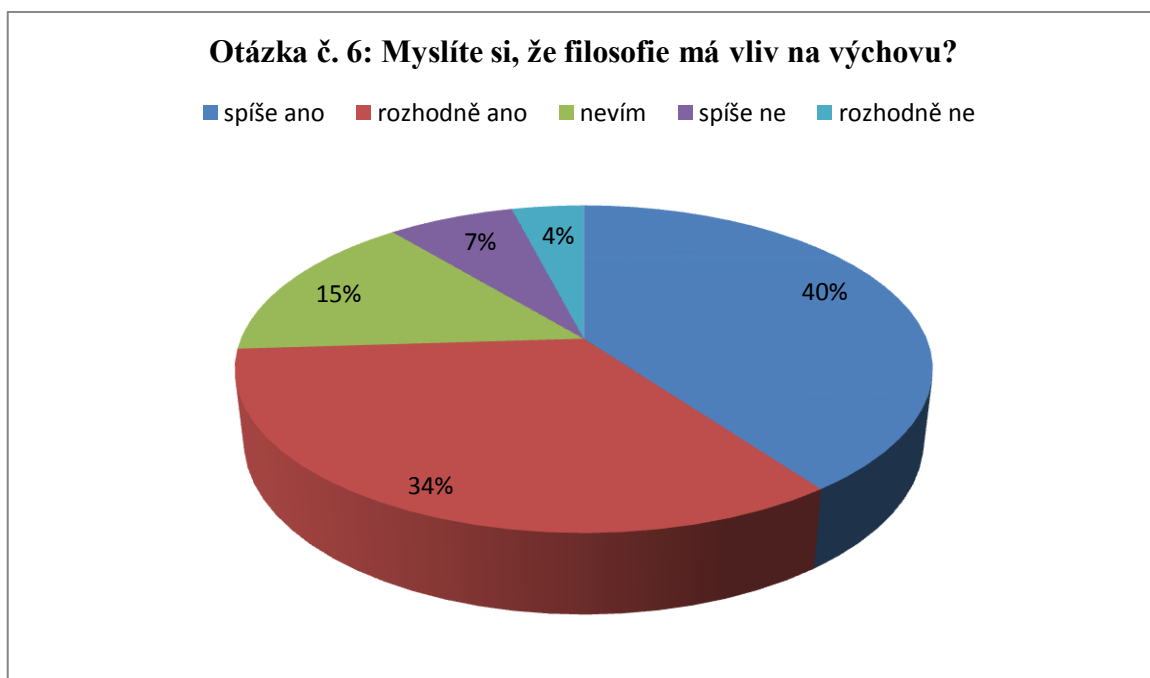
Je pochopitelné, že naprostá většina respondentů především mezi učiteli, se s výukou filosofie setkala jako s povinným vyučovacím předmětem na vysoké škole.

Graf 11. Histogram četnosti- Myslíte si, že filosofie má vliv na výchovu?

S odpovědí rozhodně ano se ztotožňují v mírném přesahu učitelé, podobně je to i s odpovědí spíše ano. Na tuto otázku nedokázali spíše odpovědět respondenti bez pedagogického vzdělání. V odpovědích spíše ne a rozhodně ne se neobjevují rozdílnosti mezi skupinami jednotlivých respondentů. I mezi učiteli se najdou výjimky, kdy učitelé nejsou přesvědčeni, že filosofie jako věda působí i na výchovu člověka.

Graf 12. Výšečový diagram (procenta)- Myslíte si, že filosofie má vliv na výchovu?

Kromě 26 % respondentů, kteří odpověděli nevím, spíše ne a rozhodně ne, si- dotazování myslí, že filosofie, má přímý vliv na výchovu člověka, lze z ní čerpat zkušenosti a hledat i výchovná řešení. S odpovědí rozhodně ano a spíše ano, tedy celkově souhlasilo 74% respondentů, kteří se zúčastnili výzkumu.

Otázka č. 7 byla otevřená se slovním komentářem, respondenti uváděli nejčastější důvody, proč bychom měli vyučovat filosofii na školách či důvody, které odmítají výuku filosofie ve škole. Odpovědi jsou uvedeny v tabulkách četnosti.

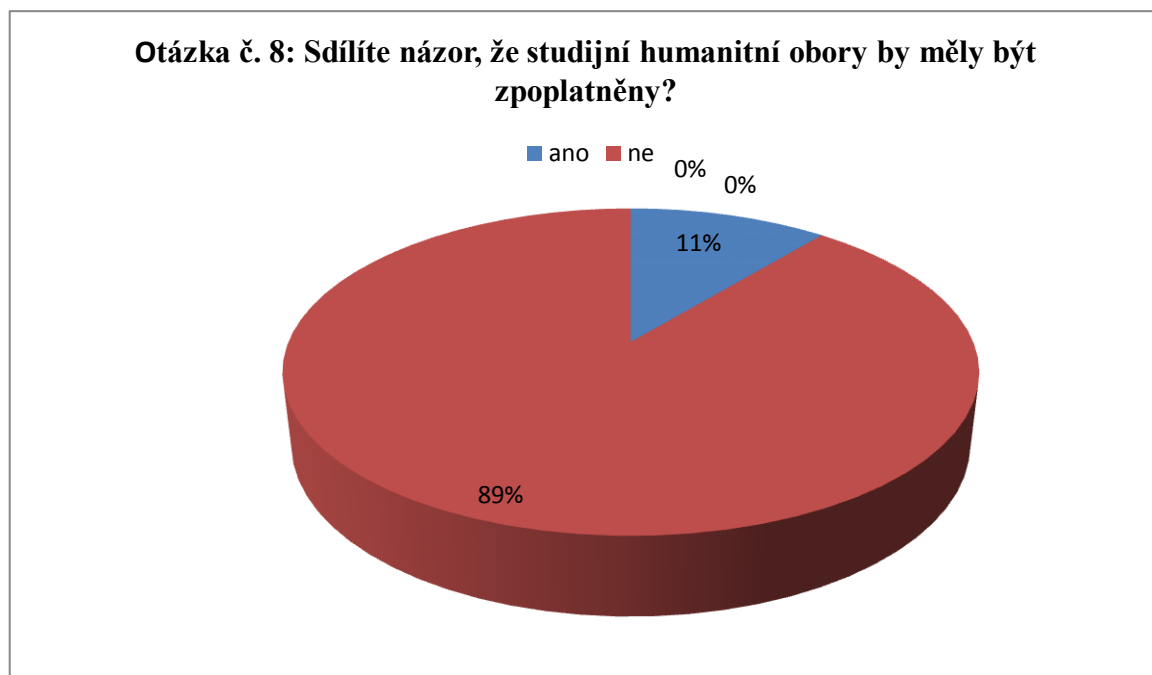
Tabulka 3. Četnost důvodů k výuce filosofie na školách

Důvody	Počet
Učí člověka žít a najít sám sebe	18
Učí kritickému myšlení	15
Umožňuje ukázat větší rozptyl témat různého učiva	11
Ano vyučovat, ale na ZŠ nepatří	9
Vede k morálce a k duševním hodnotám	8
Ano, naučila by děti empatii především na ZŠ	4
Poskytuje všeobecný přehled	4
Vede k respektu a hledání kompromisů	3
Donutí lidi zpomalit v dnešním uspěchaném světě	2
Rozvíjí žáky	1

Tabulka 4. Četnost důvodů odmítající výuku filosofie na školách

Důvody	Počet
Neměla, protože filosofií se rozumí pouze výuka dějin	14
Ne, není pro každého, není snadné ji chápat	9
Zbytečný předmět	6
Ve škole potřebná není	4
Na 1. stupni ZŠ nemá filosofie, co dělat	1

Graf 13. Výšečový diagram (procenta)- Sdílíte názor, že studijní humanitní obory by měly být zpoplatněny?

Většina respondentů se shodla, že humanitní obory v rámci studia by rozhodně zpoplatněny být neměly. Z dotazovaných bylo ke zpoplatnění humanitních oborů nakloněno celkem pouhých 11 % .

Otázka č. 9 byla otevřená se slovním komentářem, respondenti uváděli důvody, proč studijní humanitní obory ne/zpoplatňovat .

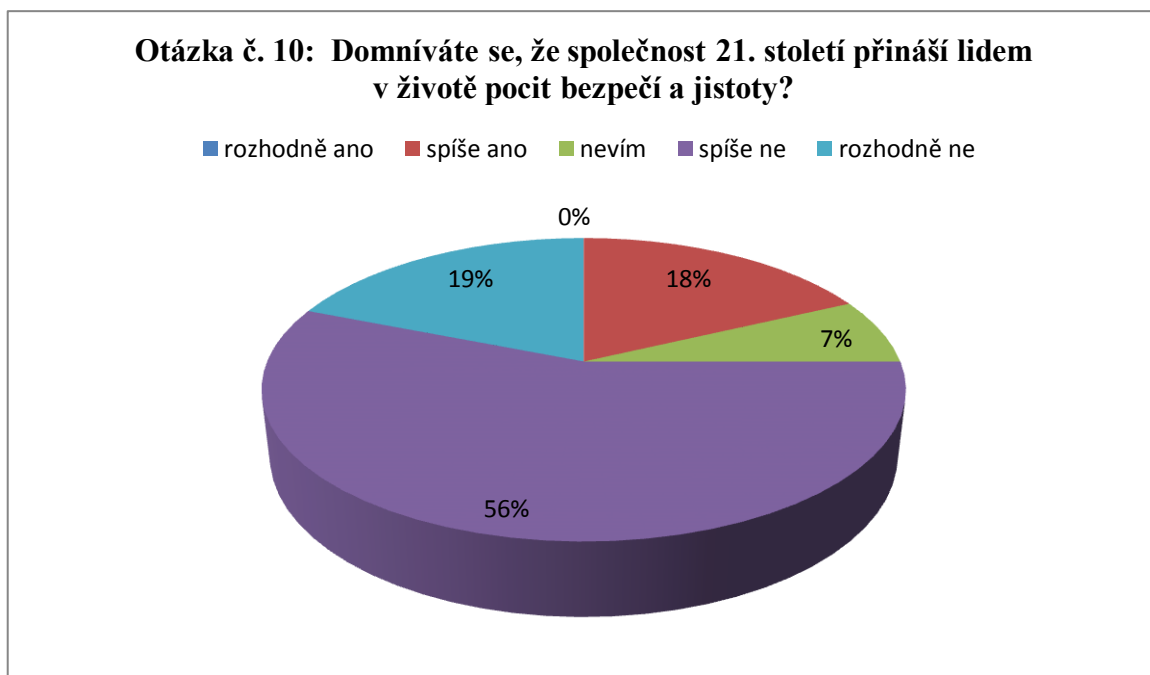
Tabulka 5. Nejčastěji uváděné důvody k nezpoplatňování humanitních oborů na vysokých školách

Důvody	Počet
Studium má být zdarma, dostupné pro každého bez ohledu na finance	69
Zpoplatnění by bylo diskriminační, studium humanitního oboru je mnohem levnější, než oboru technického zaměření	10
Byly by ještě méně populární	7
Humanitní obory potřebujeme pro naši budoucnost, snížil by se počet zájemců	6
Neexistuje důvod, proč humanitní obory zpoplatňovat	3

Tabulka 6. Nejčastěji uváděné důvody k zpoplatnění humanitních oborů na vysokých školách

Důvody	Počet
Absolventi humanitních oborů nenacházejí uplatnění na pracovním trhu	7
Poplatky za studium by přispívaly ke zkvalitňování škol	4
Je zde mnoho zbytečných oborů, které společnosti nic nedávají	3

Graf 14. Výšečový diagram (procenta)- Domníváte se, že společnost 21. Století přináší lidem v životě pocit bezpečí a jistoty?

Spíše ne odpovědělo 56 % respondentů a rozhodně ne 19 % respondentů, celkem 18 % dotazovaných odpovědělo spíše ano, odpověď nevím se vyskytla u 7 % respondentů, nikdo nezvolil odpověď rozhodně ano.

Mnozí respondenti nemají pocit, že moderní společnost 21. století se snaží lidem poskytovat v životě jistotu, v následující otázce respondenti vyjmenovali, které faktory v tomto světě považují za ohrožující. Několik respondentů naopak vypovědělo, že současná společnost se spíše snaží o poskytování životních jistot, ale neobjevil se nikdo, kdo by souhlasil s názorem, že tato společnost se snaží poskytnout člověku maximální podporu.

Otázka č. 11 byla otevřená se slovním komentářem, respondenti uváděli 3 negativní a 3 pozitivní stránky současné společnosti.

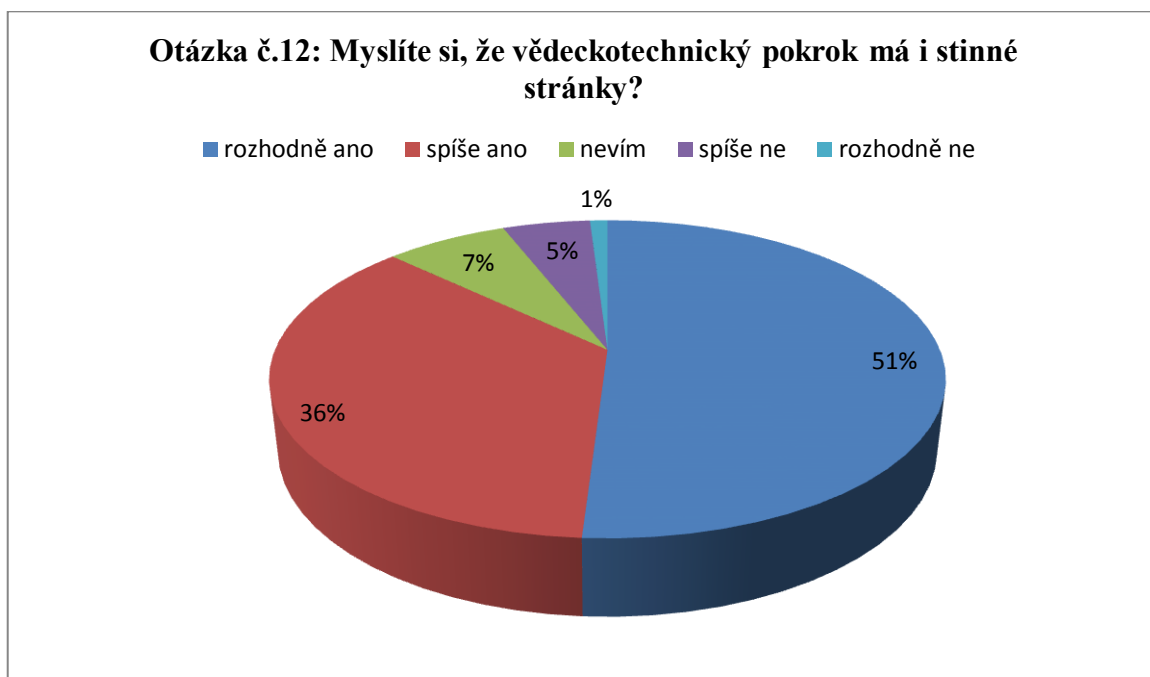
Tabulka 7. Nejčastěji zmiňované negativní stránky této společnosti

Negativní odpovědi	Počet
Egoismus, individualismus, sobeckost, každý myslí jen na sebe	45
Závislost na ICT se ztrátou soukromí	37
Korupce	21
Ztráta kontaktu „face to face“ komunikujeme jen přes sociální sítě	19
Ztráta sociálních dovedností-ploché emoce, ztráta empatie	11
Lživé informace médií, nevíme, co je pravda	9
Multikulturalismus, strach z terorismu	6
Soutěživý charakter společnosti, neustálý tlak na výkon	5
Materialismus	5
Strach z budoucnosti, ohrožení válečnými konflikty	4
Devastace přírody, ekologická krize	4
Agresivita, zvýšená kriminalita, nárůst psychických nemocí	4
Přílišná uvolněnost mravů, „přílišná svoboda“, se kterou nevím, jak naložit	3
Stres	3
Honba za penězi	2
Nevychovanost, neúcta ke stáří	2

Tabulka 8. Nejčastěji zmiňované pozitivní stránky této společnosti

Pozitivní odpovědi	Počet
Svoboda a demokracie	33
Možnost cestovat	27
Velký výběr zboží	15
Dostupná zdravotní péče	14
Vývoj technologií, které nám usnadňují život	9
Dostupnost vzdělání	5
Možnost vyjádřit svůj názor	5
Dostupnost informací	2
Obrat veřejnosti k zdravému životnímu stylu	1
Snaha chránit přírodu	1

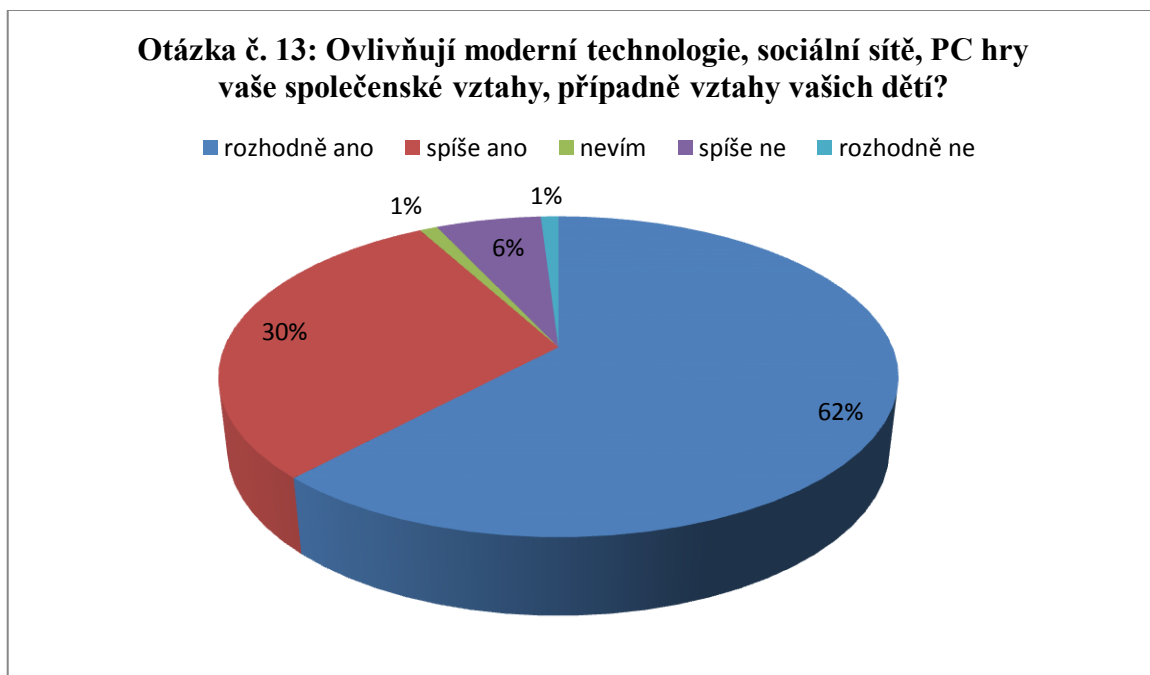
Graf 15. Výšečový diagram- Myslíte si, že vědeckotechnický pokrok má i stinné stránky?

Značná část respondentů uvedla, že rozvoj techniky má své negativní stránky- 51 % rozhodně ano a 36 % spíše ano, s tímto tvrzením souhlasilo. Odpověď spíše ne uvedlo 5 % respondentů, 7 % dotazovaných nedokáže na otázku odpovědět a pouze v jednom případě, 1 % se objevuje odpověď rozhodně ne. Celkem 87 % respondentů se shoduje, že vědeckotechnický pokrok přináší i řadu nevýhod.

Výšečový diagram se shoduje s předchozí otázkou, kdy respondenti volně odpovídali na současné problémy ve společnosti, a v odpovědích se ve velké míře objevovaly negativní poznatky o rozvoji ICT- společně se ztrátou komunikačních dovedností, soukromí a závislosti na ICT.

Graf 16. Výšečový diagram- Ovlivňují moderní technologie, sociální sítě, PC hry vaše společenské vztahy, případně vztahy vašich dětí?

92 % respondentů potvrdilo, že moderní technologie skutečně ovlivňují jejich společenské vztahy. 62 % respondentů odpovědělo rozhodně ano, 30 % spíše ano, 6 % spíše ne, nevím 1% a rozhodně ne rovněž odpovědělo pouhé 1 % dotazovaných.

Otázka č. 14 byla otevřená se slovním komentářem, respondenti uváděli příklady technologií, které využívají nejčastěji.

Tabulka 9. Příklady nejčastěji využívaných technologií respondenty

Nejčtenější odpovědi	Počet
Facebook, sociální síť	34
Počítač, notebook	31
Mobilní telefon, tablet	23
Internet, e-mail, software pouze pro pracovní účely	8
Televize	7
Elektronika v domácnosti	5
Platební karta místo peněz	2

5 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

V diplomové práci jsme se zabývali celkovým vývojem filosofie, jejím současným postavením i jednotlivými filosofickými pohledy v rámci výchovných paradigmat s návazností na vybrané soudobé společenské problémy. Toto téma přináší zajímavý pohled na názory těch, kteří se z velké části podílejí na výchově budoucích generací, tedy učitelů a zároveň se zde setkáváme s názory veřejnosti.

V části teoretické se zabýváme základní filosofickou tradicí, charakterizujeme vztah člověka a bytí, antropologii výchovy, objasňujeme historický vývoj filosofie a zmiňujeme důležité osobnosti, které se na tomto vývoji výrazně podílely. Poukázali jsme také na problémy, na které filosofie upozorňuje, a které člověka v současném světě provázejí. S těmito problémy jsme se také setkali i v odpovědích při vyhodnocování dotazníkových šetření od veřejnosti a učitelů. Problémy teoretické se tedy propojily s praktickou částí diplomové práce. V praktické části jsme se pokoušeli zjistit, jak vnímají položky dotazníků, které se týkaly filosofie, učitelé a veřejnost. Snažili jsme se také u vybraných položek zjistit, zda existují rozdíly, v názorech na filosofii mezi dotazovanými skupinami navzájem. Zájem byl kladen na hodnocení prestiže či důležitosti filosofie pro dotazované respondenty. Předpokladem bylo, že současná společnost velmi často prestiž filosofie případně jiných příbuzných humanitních oborů podceňuje.

Prostřednictvím výsledků výzkumu si tento předpoklad či ostatní skutečnosti blíže objasníme. V otázce týkající se atraktivity filosofie jsme se setkali s rozporuplnými reakcemi.

Výzkumná otázka č. 1:

Existují statistické rozdíly ve vnímání prestiže filosofie u jednotlivých skupin výzkumného vzorku?

K žádanosti a společenské prestiži filosofie se přiklání jistá část dotazovaných učitelů. S odpovědí zda je filosofie věda atraktivní, jsme se takto setkali pouze v 9 případech s odpovědí rozhodně ano a v 17 případech spíše ano ze strany učitelů. V 51 odpovědích se obě skupiny respondentů přiklonily k tvrzení, že společenská prestiž filosofie je na nízké úrovni.

H1: Na základě tohoto vyhodnocení docházíme k závěru, že nízkou atraktivitu a společenskou prestiž vnímá větší část dotazovaných respondentů, avšak všeobecně výzkum neukázal statisticky významné rozdíly u jednotlivých skupin výzkumného vzorku.

Výzkumná otázka č. 2:

Je rozdíl ve vnímání důležitosti filosofie u jednotlivých skupin výzkumného vzorku?

H2: Je ovšem zajímavé, že výsledky výzkumu ukazují, že respondenti považují filosofii za vědu velmi důležitou. Učitelé i veřejnost v této otázce ve velké míře nachází shodu. Výzkumem se prokázalo, že vnímaná důležitost filosofie u jednotlivých skupin výzkumného vzorku není odlišná.

Obě skupiny respondentů ovšem pocítují, že společenské postavení filosofie se v posledních letech změnilo.

Výzkumná otázka č. 3:

Je rozdíl ve vnímání přínosu filosofie ve vztahu k výchově u jednotlivých skupin výzkumného vzorku?

H3: Výzkumem se také prokázalo uznání názoru, že filosofie má vliv na výchovu, s čímž souhlasily obě dotazované skupiny, pouze 12 dotazovaných vyjádřilo svůj nesouhlas a odpovídalo negativně. Výzkumem se potvrzuje předpoklad, že vnímaný přínos filosofie ve vztahu k výchově u jednotlivých skupin výzkumného vzorku není odlišný.

Výsledky dotazníkového šetření přinesly zjištění, že i přes míněnou vyspělou civilizaci se v této společnosti 75% respondentů necítí bezpečně. Na otázku zda respondentům v životě současná společnost přináší pocit bezpečí a jistoty neodpověděl nikdo rozhodně ano. Jako nejčtenější negativa současné společnosti byly zaznamenány především odpovědi poukazující na individualismus spojený s egoismem, závislost na ICT v propojení se ztrátou soukromí a na třetím místě respondenti vidí problém v korupci. Jako pozitivní na této společnosti respondenti hodnotí svobodu demokracie s možností cestovat a velkým výběrem zboží, na kterém je zvláštní, že se např. umístilo před dostupnou zdravotní péčí či dostupností vzdělání.

ZÁVĚR

Diplomová práce byla věnována problematice postavení a nezbytností filosofie v současném světě. Z hlediska teorie jsme objasnili a charakterizovali, čím filosofie začíná a co předpokládá, sepětí člověka a jeho celoživotní výchovy a pojednávali jsme i o soudobých problémech v moderní společnosti.

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, zda filosofie je společností posuzována jako atraktivní věda a zároveň objasnit zda existuje rozdíl v posuzování její prestiže mezi těmi, kteří vychovávají a mohou z ní čerpat poznatky do své pedagogické praxe, a mezi běžnou veřejností, která nepůsobí v přímé pedagogické činnosti. V praktické části práce bylo provedeno výzkumné šetření formou dotazníků, které se týkalo učitelů či pedagogických pracovníků, kteří se rovněž podílejí na vzdělávání a výchově a vybrané skupiny náhodných respondentů bez profesního pedagogického zaměření. Cílem bylo také zjistit, zda existují rozdíly mezi skupinami respondentů ve vnímání atraktivnosti, potřebnosti filosofie a její přínosnosti ve vztahu k výchově. Překvapujícím zjištěním bylo, že v odpovědích obou skupin respondentů nebyly velké rozdíly.

Praktická část diplomové práce byla rovněž zaměřena na propojení s teoretickou částí. Zjišťovali jsme, co si respondenti představují pod slovem filosofie a pokusit se z odpovědí objasnit k čemu filosofie slouží.

Výzkumem se prokázal i aspekt lidského bytí s otázkou jistoty a nejistoty, jelikož z odpovědí dotazovaných vyplynulo, že i přes vyspělou společnost, nelze v současném světě pociťovat jistotu a bezpečí. Hlavní problém byl viděn v přehnaném individualismu společnosti, ztrátě soukromí a určité závislosti na moderních informačních technologiích v souvislosti se ztrátou komunikačních dovedností, nespokojenost se projevila i v oblasti vedení státu v mnohých zmínkách o korupci. O těchto celospolečenských problémech pojednáváme z filosofického hlediska jako o symptomech současného světa, který vytváří novou kulturu individualistů s touhou po konzumním způsobu života. V teoretické části jsme nastínili problematiku spojenou s vývojem technického pokroku, většina respondentů uznala, že moderní technologie s sebou přináší jistě negativa, v odpovědích respondenti ve velké míře doznávají, že sociální sítě ovlivňují jejich společenské vztahy.

V této práci jsme nastínili některé problémy týkající se člověka a společnosti, kterými se filosofie zabývá. Osobně jsem se pozastavila nad odpověďmi během dotazníkového šetření, že filosofie není pro každého a není snadné ji chápat. Lze jen doufat, že společnost se stále bude snažit rozumět myšlení určitých filosofických směrů a filosofie se tak jednou nestane zcela zapomenutou vědou.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filosofie*. Přeložil Karel ŠPRUNK. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-804-x.
2. BAUMAN, Zygmunt. *Tekuté časy: život ve věku nejistoty*. Praha: Academia, 2008. XXI. století. ISBN 978-80-200-1656-0.
3. BEČVÁŘ, Jindřich. *René Descartes: milovník rozumu*. Praha: Prometheus, 1998. Velké postavy vědeckého nebe.
4. ISBN 80-7196-082-9.
5. BERTENS, Johannes Willem a Joseph P. NATOLI. *Encyklopedie postmodernismu*. Brno: Barrister & Principal, 2005. Encyklopedie (Barrister & Principal). ISBN 80-86598-26-8.
6. BLECHA, Ivan. *Filosofie*. 3. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998. ISBN 80-7182-069-5.
7. BREZINKA, Wolfgang. *Filozofické základy výchovy*. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-169-5.
8. FROMM, Erich. *Mít nebo být?*. Praha: Naše vojsko, 1992. ISBN 80-206-0181-3
9. HLAVINKA, Pavel. *Dějiny filosofie: jasně a stručně*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-807387-015-7.
10. HOSFELD, Rolf. *Karl Marx: životopis intelektuála*. V Praze: Paseka, 2013. ISBN 978-80-7432-330-0.
11. JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie: dvanáct rozhlasových přednášek*. Praha: Oikoymenh, 1996. Oikúmené. ISBN 80-86005-05-4.

12. KANT, Immanuel. *Kritika čistého rozumu*. Přeložil Jiří CHOTAŠ, přeložil Ivan CHVATÍK, přeložil Jaromír LOUŽIL. Praha: OIKOYMENH, 2001. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 80-7298-035-1.
13. KENNY, Anthony. *Stručné dějiny západní filosofie*. Praha: Volvox Globator, 2000. Katarze. ISBN 80-7207-374-5.
14. KING, Peter J. *Sto filozofů: život a dílo největších světových myslitelů*. Praha: Metafora, 2007. ISBN 978-80-7359-088-8.
15. LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. Praha: Prostor, 1998. Střed (Prostor).
16. ISBN 80-85190-74-5.
17. LORENZ, Konrad. *Odumírání lidskosti*. Praha: Mladá fronta, 1997. Souvislosti (Mladá fronta). ISBN 80-204-0645-x.
18. MACHOVEC, Dušan. *Dějiny antické filosofie*. Jinočany: H & H, 1993. ISBN 80-85467-62-3.
19. MICHEL FOUCAULT ... ZOSTAVOVATELIA EGON GÁL ... *Za zrkadlom moderny: filozofija posledného dvadsaťročia*. Bratislava: Archa, 1991. ISBN 8071150258.
20. OLŠOVSKÝ, Jiří. *Slovník filosofických pojmů současnosti*. Praha: Erika, 1999. ISBN 80-7190-804-5.
21. PELCOVÁ, Naděžda. *Vzorce lidství: filosofické základy pedagogické antropologie*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-
22. 80-7367-756-5.
23. PIEPER, Josef. *Tomáš Akvinský: život a dílo*. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 80-7021-224-1.

24. PODRACKÝ, Vlastimil. *Občanská obroda: konzervativní pohled na problémy současného světa*. Olomouc: Votobia, 2003. ISBN 80-7198-554-6.
25. PROKEŠOVÁ, Miriam. *Filosofie výchovy*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 8070426934.
26. RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie*. Olomouc: Votobia, 1998. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7220-063-1.
27. RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie*. Praha: Votobia, 1999. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7220-064-x
28. RICKEN, Friedo. *Antická filosofie*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. Dějiny filosofie (Nakladatelství Olomouc). ISBN 80-7182-092-x.
29. SCRUTON, Roger. *Krátke dejiny novovekej filozofie od Descarta po Wittgensteina*. Bratislava: Archa, 1991.
30. SLÁMA, Milan. *Filosofie a občanská společnost*. Vyd. 1. Praha: ISV, 1999, 97 s. Filozofie (ISV). ISBN 80-8586649-8.
31. SPITZER, Manfred. *Kybernemoc!: jak nám digitalizovaný život ničí zdraví*. Přeložil Iva KRATOCHVÍLOVÁ. Brno: Host - vydavatelství, 2016. ISBN 978-80-7491-792-9.
32. SPITZER, Manfred. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7294-872-7.
33. STROUHAL, Martin. *Teorie výchovy: k vybraným problémům a perspektivám jedné pedagogické disciplíny*. Praha: Grada, 2013. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4212-0.

34. ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7527-6.
35. VÁVRA, Jiří. *Od impresionismu k postmoderně: dějiny vizuálního umění*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001. ISBN 80-7182-120-9.
36. VERGELY, Bertrand. *Antičtí filozofové: Malá moderní encyklopedie*. Éditions Milan, 1997. Milan: KMa Praha 2006, 1997. ISBN 80-7309-349-9.
37. WHEEN, Francis. *Marxův Kapitál: biografie*. Praha: Beta, 2007. Knihy, které otřáslly světem. ISBN 978-80-7306-315-3.

Internetové zdroje:

DVTV, Musíme zpoplatnit humanitní obory, říká šéf asociace eportérů. Když se bude dařit průmyslu, bude se dařit i Česku, myslí si. In: *Hospodářské noviny.cz* [on line]. [cit. 2017-06-26]. Dostupné z: <https://byznys.ihned.cz/c1-65781960-musime-zpoplatnit-humanitni-obory-rika-sef-asociace-exporteru-kdyz-se-bude-darit-prumyslu-bude-se-darit-i-cesku-dodava>

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1. Klasifikace online rizik pro dětské uživatele internetu (Livingstone, Haddon, 2009)

Tabulka 2. Nejčastěji zmiňované odpovědi vztahující se k definici filosofie

Tabulka 3. Četnost důvodů k výuce filosofie na školách

Tabulka 4. Četnost důvodů odmítající výuku filosofie na školách

Tabulka 5. Nejčastěji uváděné důvody k nezpłatňování humanitních oborů na vysokých školách

Tabulka 6. Nejčastěji uváděné důvody k zplatnění humanitních oborů na vysokých školách

Tabulka 7. Nejčastěji zmiňované negativní stránky této společnosti

Tabulka 8. Nejčastěji zmiňované pozitivní stránky této společnosti

Tabulka 9. Příklady nejčastěji využívaných technologií respondenty

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1. Aktivita českých dětí ve věku 9-16 let na internetu (zdroj EU Kids Online II)

Graf 2. Kolik času (v sekundách) potřebují pokusné osoby, aby pomohly někomu, kdo je v nouzi, poté co právě 20 minut hrály PC hru bez násilí, nebo hru obsahující násilí

Graf 3. Histogram četnosti – Myslíte si, že filosofie je věda atraktivní?

Graf 4. Výsečový diagram v procentech – Myslíte si, že filosofie je věda atraktivní?

Graf 5. Histogram četnosti – Domníváte se, že filosofie je důležitá?

Graf 6. Výsečový diagram v procentech – Domníváte se, že filosofie je důležitá?

Graf 7. Histogram četnosti- Domníváte se, že postavení filosofie ve společnosti, se v posledních letech změnilo?

Graf 8. Výsečový diagram v procentech - Domníváte se, že postavení filosofie ve společnosti, se v posledních letech změnilo?

Graf 9. Histogram četnosti- Máte zkušenosti s filosofií prostřednictvím semináře, školní výuky?

Graf 10. Výsečový diagram v procentech – Máte zkušenosti s filosofií prostřednictvím semináře, školní výuky?

Graf 11. Histogram četnosti- Myslíte si, že filosofie má vliv na výchovu?

Graf 12. Výsečový diagram (procenta)- Myslíte si, že filosofie má vliv na výchovu?

Graf 13. Výsečový diagram (procenta)- Sdílíte názor, že studijní humanitní obory by měly být zpoplatněny?

Graf 14. Výsečový diagram (procenta)- Domníváte se, že společnost 21. Století přináší lidem v životě pocit bezpečí a jistoty?

Graf 15. Výsečový diagram- Myslíte si, že vědeckotechnický pokrok má i stinné stránky?

Graf 16. Výsečový diagram- Ovlivňují moderní technologie, sociální sítě, PC hry vaše společenské vztahy, případně vztahy vašich dětí?

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Dotazník č. 1

DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se Lenka Maluchová, jsem studentkou PdF UP v Olomouci a píši diplomovou práci s tématem Postavení filosofie ve společnosti v 21. století. Úkolem mé práce je zjistit, jaký vztah zaujímá současná společnost k filosofii.

Z tohoto důvodu, vás prosím o vyplnění dotazníku, který mi umožní získat důležité informace. Dotazník je zcela anonymní s celkovým počtem 14 otázek. Zakroužkujte prosím pouze jednu odpověď- pokud není uvedeno jinak.

Velice děkuji za Vaši ochotu a čas.

Věk:

Pohlaví:

Nejvyšší dosažené vzdělání:

Povolání:

1) Napište vlastními slovy, co je filosofie a k čemu slouží?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2) Myslíte si, že filosofie je věda atraktivní?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) nevím
- d) spíše ne
- e) rozhodně ne

3) Domníváte se, že filosofie je důležitá?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) nevím
- d) spíše ne
- e) rozhodně ne

4) Domníváte se, že postavení filosofie ve společnosti, se v posledních letech změnilo?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

5) Máte zkušenosti s filosofií prostřednictvím semináře, školní výuky?

- a) ano
- b) ne

6) Myslíte si, že filosofie má vliv na výchovu?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) nevím
- d) spíše ne
- e) rozhodně ne

7) Filosofie by se podle vás měla ve škole vyučovat protože:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8) Sdílíte názor, že studijní humanitní obory by měly být zpoplatněny?

- a) ano
- b) ne

9) Vysvětlete z jakého důvodu humanitní obory ne/zpoplatnit?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

10) Domníváte se, že společnost 21. století přináší lidem v životě pocit bezpečí a jistoty?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) nevím
- d) spíše ne
- e) rozhodně ne

11) Napište 3 pozitivní a 3 negativní stránky týkající se současné společnosti (seřad'te dle závažnosti) :

.....

.....

.....

.....

.....

.....

12) Myslíte si, že vědeckotechnický pokrok má i stinné stránky?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) nevím
- d) spíše ne
- e) rozhodně ne

13) Ovlivňují moderní technologie, sociální sítě, PC hry vaše společenské vztahy, případně vztahy vašich dětí?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) nevím
- d) spíše ne
- e) rozhodně ne

14) Uved'te příklady, které technologie nejčastěji využíváte:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lenka Maluchová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Doc. Mgr. Štefan Chudý, PhD.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Postavení filosofie ve společnosti v 21. století
Název v angličtině:	The Role of Philosophy in the 21st Century Society
Anotace práce:	Tato diplomová práce se zabývá současným postavením filosofie jako vědy, věnuje se vývoji a postavení filosofie v historickém kontextu, rovněž reaguje na společenské problémy, s kterými se člověk 21. století potýká. Praktická část dotazníkovým šetřením zkoumá názory a vztahy jednotlivých skupin respondentů k samotné filosofii včetně paralel, které se dotýkají problémů současného světa.
Klíčová slova:	filosofie, postavení, člověk, společnost, problém, svět, současnost.
Anotace v angličtině:	This diploma thesis deals with the current role of philosophy as a science, describes the development and role of philosophy from the historical viewpoint and also reflects social problems with which people struggle in the 21st century. The practical part focuses on the interpretation of data obtained in a questionnaire survey. It researched opinions of the individual groups of respondents as well as their relation to the philosophy itself including parallels connected to the current issues.

Klíčová slova v angličtině:	philosophy, role, people, society, problem, world, present
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – Dotazník
Rozsah práce:	83 stran
Jazyk práce:	čeština